

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra Mediálních studií

Bakalářská práce

2020

Linda Kubová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra Mediálních studií

**Literární reportáže Miroslava Holuba a Jiřího Muchy
inspirované cestami po USA v 60. letech 20. století**

Bakalářská práce

Autor práce: Linda Kubová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. května 2020

Linda Kubová

Bibliografický záznam

KUBOVÁ, Linda. *Literární reportáže Miroslava Holuba a Jiřího Muchy inspirované cestami po USA v 60. letech 20. století*. Praha, 2020. 47 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra Mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Rozsah práce: 72 496 znaků s mezerami bez poznámek pod čarou

Abstrakt

Předkládaná práce se zaměřuje na literární reportáže Miroslava Holuba a Jiřího Muchy inspirované jejich výjezdy a cestami po Spojených státech amerických během 60. let 20. století. Hlavními zkoumanými zdroji této práce je *Černý a bílý New York* od Jiřího Muchy a *Anděl na kolečkách* od Miroslava Holuba. První kapitola uvádí do kontextu historické a kulturní souvislosti první poloviny šedesátých let kdy byly obě literární reportáže vydány. Další kapitola vymezuje žánr literární reportáže a vývoj tohoto žánru. Následuje biografická část o autorech a stručné shrnutí jejich literárních stylů. Závěrečná kapitola analyzuje literární reportáže *Černý a bílý New York* a *Anděl na kolečkách* a porovnává kulturní a společenské smýšlení USA oproti situaci v Československu zachycené v těchto reportážích. Také srovnává styl psaní a vyjadřování autorů. Práce dochází k závěru, že Mucha se spíše zaměřuje na komunity, umění a kulturní scénu, zatímco Holub píše spíše o moderní civilizaci, technice a vědě a varuje před budoucností. Jejich literární styly jsou ovlivněné jejich životními zkušenostmi a kariérami.

Abstract

This thesis focuses on the literary reportages of Miroslav Holub and Jiří Mucha, who were inspired in their literary works by their travels in the United States during the sixties of the 20th century. The two main analysed texts are *Černý a bílý New York* by Jiří Mucha and *Anděl na kolečkách* by Miroslav Holub. The first chapter puts into context the historical and cultural characteristics of the first half of the sixties, when both reportages were published. The next chapter explains the origin and development of the literary genre of literary reportages. The next one is a biographical chapter about the authors with short examinations of their literary style. The last chapter analyses the reportages and compares the cultural and social atmosphere of the US with the situation in Czechoslovakia, which are talked about in the texts. It also compares the stylistical characteristics of the two authors. This thesis comes to the conclusion that Mucha focuses on communities, arts and the cultural scene, while Holub's focus has a wider scope incorporating also modern civilization, science and technology and also warns against the future. The author's literary styles are influenced by their life experiences and careers.

Klíčová slova

Jiří Mucha, Miroslav Holub, literární reportáž, 60. léta, kultura, New York, Spojené státy americké

Keywords

Jiří Mucha, Miroslav Holub, literary reportage, sixties, culture, New York, United States of America

Title/název práce

Literary reportage of Miroslav Holub and Jiří Mucha inspired by their travels in the USA in the 60's of the 20th century

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce PhDr. Janě Čeňkové, Ph.D za neúnavnou trpělivost, pomoc a rady při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za trpělivost a psychickou podporu a Bc. Marcele Suchanové za pomoc s korekturou textu.

Obsah

Úvod	9
1. Kontext kulturního vývoje	10
2. Literární reportáž	13
2.1. <i>Literární reportáž jako žánr</i>	13
2.2. <i>Vznik a vývoj (literární) reportáže</i>	14
2.3. <i>Holubova a Muchova literární reportáž</i>	16
3. O autorech Jiřím Muchovi a Miroslavu Holubovi	18
3.1. <i>O autoru Jiřím Muchovi</i>	18
3.2. <i>O autoru Miroslavu Holubovi</i>	19
4. Analýza děl	22
4.1. <i>Černý a bílý New York</i>	22
4.1.1. <i>Recenze v dobovém tisku</i>	28
4.2. <i>Anděl na kolečkách</i>	29
4.2.1. <i>Recenze v dobovém tisku</i>	36
4.3. <i>Žít v New Yorku</i>	39
4.4. <i>Básnická sbírka Beton</i>	39
Závěr	41
Summary	43
Použitá literatura	45

Úvod

Literární reportáž mě jako nadšenou cestovatelku zaujala svou formou netradičního cestopisu. Inspiruje k jinému pohledu a k zamyšlení nad městy, krajinami a jejich obyvateli. Bakalářská práce zkoumá pohled dvou odlišných autorů na společnost a kulturu Spojených států amerických. Vybranými autory jsou cestovatel, novinář a spisovatel Jiří Mucha a známý vědec, básník a prozaik Miroslav Holub. Oba autoři se inspirovali svými cestami po USA k napsání literárních reportáží pro české čtenáře. Tyto dvě literární reportáže byly vydány během šedesátých let, které byly v Československu turbulentním obdobím s častými změnami v oblasti svobody slova a vyjádření.

Cílem této bakalářské práce je analýza dvou rozlišných literárních reportáží zabývajících se tematikou USA. Dále také porovnání zachycených kulturních rozdílů v literárních reportážích *Anděl na kolečkách* a *Černý a bílý New York*. Dílčím cílem je také prozkoumání recepce těchto děl v dobových periodikách.

Oproti teším jsem výběr zkoumaných děl záměrně zúžila. Miroslav Holub publikoval více děl zabývajících se životem v USA, ale vyhodnotila jsem, že jak básnická sbírka *Beton* (1970), tak meditativní esej *Žít v New Yorku* (1969) nezapadají do zkoumaného žánru této práce, jelikož se nejedná o žánr literární reportáže. Jsou také publikovány za jiných společenských poměrů než *Anděl na kolečkách* a *Černý a bílý New York*. Proto jim je věnována pouze krátká zmínka.

První kapitola zařazuje primární zdroje této práce do kulturního kontextu. Obě knihy byly publikovány v první polovině šedesátých let. Z tohoto důvodu se věnuji zejména nastínění kulturních a literárních souvislostí během šedesátých let v Československu. Následující část žánrově vymezuje literární reportáž, její vznik a vývoj včetně krátkého popisu pojetí tohoto žánru Jiřím Muchou a Miroslavem Holubem. Třetí kapitola stručně pojednává o životech a literárních stylech Jiřího Muchy a Miroslava Holuba. Poslední kapitola a zároveň praktická část práce analyzuje literární reportáže *Černý a bílý New York* a *Anděl na kolečkách* a jejich přijetí v dobovém tisku. V praktické části se zaměřuji především na odlišnosti literární reportáže psané Jiřím Muchou a Miroslavem Holubem. Poukazuji na rozdíly v jejich stylu psaní i životních zkušenostech, které ovlivňují autorský styl obou umělců.

1. Kontext kulturního vývoje

Období 60. let se v Čechách občas označuje slovním spojením "zlatá šedesátá". Toto označení poukazuje na relativní uvolnění všeobecných poměrů ve srovnání s předešlým a následujícím desetiletím, a s tímto společenským uvolněním přichází i rozkvět kultury. Během let 1957 a 1958 bylo vydáno několik děl dříve zavrhaných autorů, např. Jana Grossmana či Josefa Škvoreckého „pod záštitou žánru socialistického realismu“, což byla „víceméně vágní nálepka, zaštiťující vše, co mohlo za daných okolností vyjít, a bylo tedy akceptováno jako součást socialistického umění“¹. Na konci 50. let po XI. Sjezdu Komunistické strany Československa se kulturní svoboda opět zmenšuje, utužují se jeho normy a hranice především činností stranických ideologů, jenž míří výpady na vybrané umělce s cílem zastrašit všechny ostatní. Z filmové žánru se jednalo např. o filmy *Tři přání* (1959, režíroval Jan Kadar a Elmar Klos, námět a scénář Vratislav Blažek) a *Zde jsou lvi* (1958, režíroval Václav Krška, námět a scénář Oldřich Daněk). V literatuře se kritika snesla na Škvoreckého prvotinu *Zbabělci* (1958) a na literární kritiky Jana Grossmana a Josefa Vohryzka. Pozornosti neušlo ani nakladatelství Československý spisovatel.²

Na přelomu desetiletí se postupně měnila politika a strategie KSČ. V roce 1960 byla vyhlášena amnestie politickým vězňům a v roce 1961 nastala tzv. druhá vlna kritiky stalinismu. Průlomovým se stal XII. Sjezd KSČ 4. až 8. prosince 1962, „jenž zformuloval program dílčího uvolnění veřejného života“³. Mezi doprovodné jevy tohoto uvolnění patřil zájem o věci veřejné a diskuze o aktuálních problémech. Československá kultura se sblížovala s kulturou jiných zemí, podporovali se stáže a zahraniční návštěvy a překládala se také řada zahraničních děl. České prostředí se opět otevřelo některým dříve kritizovaným autorům jako například Josefu Škvoreckému a Vladimíru Holanovi.⁴ Do tohoto času uvolnění spadají i první vydání obou stěžejních děl této bakalářské práce.

Anděl na kolečkách i *Černý a bílý New York* patří mezi faktografickou literaturu, která během doby uvolnění vzkvétala. Rozkvětu cestopisných děl pomohlo jejich publikování na pokračování v časopisech a týdenících, jako např. v časopisu *Lidé a země* nebo v týdenících *Literární noviny*, *Kultura* a *Kulturní tvorba*. Mezi přispěvatele patřili například Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka, Jan Werich, Jiří Šotola, Karel Šiktanc a mnoho dalších. Týdeník

¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 15.

² Tamtéž, s. 15-17.

³ Tamtéž, s. 23.

⁴ Tamtéž, s. 22-24.

Kultura fungoval mezi lety 1957 až 1962, kdy byl sloučen s *Tvorbou* a z tohoto spojení dvou redakcí vznikla *Kulturní tvorba*.⁵ V týdeníku *Kultura* vycházel během roku 1962 na pokračování právě i *Anděl na kolečkách* Miroslava Holuba.⁶ Pro rozvoj cestopisné beletrie byla velice důležitá i edice Československého spisovatele *Život kolem nás*⁷, ve které vyšlo první knižní vydání *Anděla na kolečkách* v roce 1963.⁸ *Černý a bílý New York* byl vydán v roce 1965 v nakladatelství Mladá fronta.

Šedesátá léta celkově vedla v literatuře k „uplatnění prvků fejetonu, osobní úvahy, meditace či vzpomínek, reportáže se silným subjektivním podtextem a podobně“⁹. Z tohoto důvodu byly „nejzdařilejší cestopisy šedesátých let“¹⁰ napsány básníky, literáty a umělci. Oproti předchozí ideologické jednotné pravdě se nově prosazoval individuální a subjektivní pohled na svět.¹¹ Jiří Mucha i Miroslav Holub patřili mezi autory, jenž se soustředili na americkou realitu, „která svou technickou úrovní provokovala k poměrování ekonomické síly a životnosti obou světových systémů – socialismu a kapitalismu“¹². I přes uvolněnou dobu v některých publicistických cestopisech „přežívaly silné iluze o převaze socialismu nad kapitalismem“¹³.

Uvolnění a rozvoj nenastal pouze v literatuře, ale i v české kinematografii. Mezinárodního ohlasu se dočkaly dva filmy udělením Oscara: *Obchod na korze* (1965, režíroval Ján Kadár a Elmar Klos, scénář Ladislav Grossman) a *Ostře sledované vlaky* (1966, režíroval Jiří Menzel dle novely Bohumila Hrabala). Další československé filmy se dočkaly ocenění v rámci Evropy, např. *Rozmarné léto* (1967) či *Limonádový Joe* (1964).¹⁴ Mládež se netajila „výhradami vůči politice KSČ i obdivem k západnímu životnímu stylu a kultuře, do níž zahrnovala též sílící oblibu rockových (bigbeatových) skupin, záhy napodobovaných i v domácím prostředí“¹⁵.

⁵ KULTURA. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.5.2006 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=126>

⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 477.

⁷ Tato edice nebyla spojena žánrově či tematicky, ale jejím kritériem byla „aktuálnost“ neboli „sepětí se současným životem“. Více: ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 3.2.2018 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1635>

⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 477.

⁹ Tamtéž, s. 478.

¹⁰ Tamtéž, s. 478.

¹¹ Tamtéž, s. 478.

¹² Tamtéž, s. 478.

¹³ Tamtéž, s. 478.

¹⁴ Tamtéž, s. 28-29.

¹⁵ Tamtéž, s. 29.

S hudbou se začalo pojit i výtvarné umění, a to v rámci experimentálního umění, akčního umění, happeningu či nové hudby.¹⁶

Uvolněnější vývoj kultury v Československu neměl dlouhého trvání. V druhé polovině desetiletí se kulturní společnost začala tříštit na názorově odlišné skupiny,¹⁷ mezi nimiž byl největší bod sváru politická i kulturní kritika. Na IV. Sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967 se jedinci i skupiny střetli ve svých projevech. Krátkou útěchu přineslo Pražské jaro, které se neslo ve znamení demokratizace společnosti, ale následoval srpen 1968, kdy vojska pěti států Varšavské smlouvy vstoupila do Československa. Okupace 21. srpna 1968 znamenala pro Československo nové utužení poměrů, které se projevilo také v kulturní oblasti.¹⁸

¹⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 30.

¹⁷ Jak dokládá například spor o časopis *Tvář* či týdeník *Literární noviny*. Více v: JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 31-35.

¹⁸ Více v: JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 39-49.

2. Literární reportáž

2.1. Literární reportáž jako žánr

Michala Benešová rozděluje reportáže na dva typy dle jejich blízkosti buď k publicistice nebo beletrii. V prvním typu reportáže "převažuje informační charakter, eventuálně publicistický komentář aktuálního dění"¹⁹ a druhý typ, tzv. literární reportáž je "obohacenou ‚klasickou‘ reportáží, jež vědomě využívá vybrané prvky charakteristické pro umělecké vyjádření"²⁰. Benešová upozorňuje na jistou problematičnost v přesném vymezení pojmu literární reportáže. Téma i materiál totiž veskrze odpovídají publicistické žurnalistice, forma vyjádření je ale literární. Je to tedy beletristická forma, která pracuje s reálnými informacemi a fakty. Autor je zároveň většinou přítomen v textu v roli vypravěče.²¹

Literární reportáž je ovšem stále reportáží, a tudíž by měla dodržovat základní znaky reportáže obecně. Barbora Osvaldová vyjmenovává podstatné znaky reportáže následovně: „věcnost, důraz na detail, přesný, nezaujatý nebo tzv. objektivní popis skutečnosti, pokud přijmeme tezi, že novinář může být objektivní.“²² Je otázkou, na kolik může být literární reportáž objektivní, když přímo vychází ze zážitků a zkušeností autora, jak je tomu v obou primárních zdrojích této práce. Reportáž se vyvinula mimo jiné i z novinářské zprávy, a tudíž také odpovídá na pět základních otázek: kdo; kdy; kde; jak; a proč. Benešová dále upřesňuje, že literární reportáž odpovídá zejména na dvě poslední otázky „jak“ a „proč“.²³

Cílem literární reportáže je zachytit skutečnost formou, jenž čtenáře zaujme a přiblíží mu vybrané téma. V beletrii je hlavní funkcí čtivost textu, zatímco v reportážích je hlavní jejich informační funkce.²⁴ Literární reportáž se snaží psát o "skutečných aktuálních problémech, otázkách a přibězích, které mnohdy zůstávají stranou zájmu, vytěsněny a nevyřešeny"²⁵. Jedná se většinou o negativní aspekty lidského soužití či nesoužití. Přináší informace postavené na

¹⁹ BENEŠOVÁ, Michala. „Poznali se při leštění kláves“: polská literární reportáž. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 11.

²⁰ Tamtéž, s. 11.

²¹ Tamtéž, s. 11.

²² OSVALDOVÁ, Barbora a Alice TEJKALOVÁ. *O reportáži, o reportérech*. Praha: Karolinum, 2010, s. 5.

²³ BENEŠOVÁ, Michala. „Poznali se při leštění kláves“: polská literární reportáž. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 12.

²⁴ Tamtéž, s. 12.

²⁵ BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 8.

osobní zkušenosti a porozumění situace a místa, ale zároveň se nejedná jen o osobní pocity autora. Pravá literární reportáž přináší i informace z nastudované literatury navíc. Benešová na příkladu reportéra Tomáše Poláčka ukazuje neúplný typ literární reportáže zabývající se pouze emocemi a sny. Zakopalová posléze dodává, že toto se zdá být problémem ve většině českých literárních reportáží.²⁶

2.2. Vznik a vývoj (literární) reportáže

Vývoj reportáže ovlivnily zejména dva směry, realismus a Zolův naturalismus. Nesporný vliv měl i americký koncept „muck-rakingu“ aneb hledání politické a ekonomické špíny.²⁷ První světová válka napomohla proniknutí typických znaků reportáže do více literárních žánrů, včetně těch publicistických. Reportážní postupy a faktografické předkládání dat jsou ideální pro zachycení emocionálně nabitých osudů, jelikož poskytují dostatečný odstup.

Důležitým místem pro vznik literární reportáže je bezesporu Polsko. V Polsku se totiž nejedná o ojedinělé autory píšící literární reportáž, ale jde o rozsáhlou platformu reportérů, tzv. polskou školu literární reportáže. V Polsku je za zakladatele považován Melchior Wańkowicz působící již v meziválečném období. Wańkowicz považuje za zakladatele reportáže dokonce Cézarovy či Thúkydidovy texty nebo například středověké kronikáře, kteří psali o aktuálních událostech, jichž byli svědky. S rozvojem masového tisku v druhé polovině 19. století se také automaticky začnou využívat znaky typické pro reportáž. Tato prvotní díla mající znaky literární reportáže mají povětšinou formu zápisků nebo dopisů z cest od spisovatelů působících jako zahraniční dopisovatelé novin a časopisů.²⁸

V České republice se literární reportáži dařilo a stále daří méně než v Polské republice. Rozhlasová nebo televizní reportáž je u nás kvalitní, ale chybí tu typ literární reportáže, která se zabývá nejdůležitějšími problémy, zejména těmi nepřitažlivými.²⁹ Reportér se totiž nesmí bát nepopulárních a ostře kontroverzních témat. Například reportérka Irena Krzywicka z již zmíněné polské školy literární reportáže psala v meziválečném Polsku o tématech žen, intimním

²⁶ ZAKOPALOVÁ, Lucie. Český kontext: recepce, překlady a domácí tradice. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 92-93.

²⁷ OSVALDOVÁ, Barbora a Alice TEJKALOVÁ. *O reportáži, o reportérech*. Praha: Karolinum, 2010, s. 9.

²⁸ BENEŠOVÁ, Michala. „Poznali se při leštění kláves“: polská literární reportáž. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 21.

²⁹ BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 7.

životě žen i vězňů anebo třeba o homosexualitě.³⁰ Polská literární reportáž má tradici psaní právě i o těch přehlížených, nepopulárních, ale aktuálních problémech, o nichž přináší informace postavených na osobní zkušenosti a porozumění situace a místa.³¹

V tom se právě polská škola literární reportáže liší od literární reportáže v českém prostředí. Benešová vysvětluje, že česká žurnalistická tradice na rozdíl od té polské chápe spojení slov „literární“ a „reportáž“ velice odlišně. V Polsku spojení naznačuje úzkou souhru obou sfér, zatímco v českém prostředí reportáž spadá spíše pod žurnalistický žánr, zatímco literární tradice využívá uměleckých prostředků.³² Přesto se zrod české literární reportáže neliší moc od té polské. Českou scénu inspirovali také cestopisy, a zejména obrazy a črty mísící publicistiku a krásnou literaturu. Črty u nás psali třeba Karel Havlíček Borovský, Jan Neruda nebo Božena Němcová. Zejména Neruda je považován za zakladatele moderní reportáže v českém prostředí.³³ I přes absenci historické tradice literární reportáže se v meziválečném období objevují česká reportážní díla z per nové generace, kam patří například Karel Čapek, Ivan Olbracht, Marie Majerová, Eduard Bass a Egon Erwin Kisch.³⁴ Jak Osvaldová, tak Benešová se ve svých textech o reportážích shodují, že důležitým propagátorem reportáže byl po první světové válce právě Egon Erwin Kisch, který zároveň rozpoutal debatu o teorii reportáže.

Po roce 1948 měla reportáž plnit jinou funkci než doposud. Do té doby bylo cílem hlavně pravdivě informovat o všech aspektech lidského bytí, zatímco „Reportáž po roce 1948 měla plnit předem určený cíl: podat svědectví o úspěších nového komunistického státu. Autoři, kterým tato úzká kazajka nevyhovovala, se tak postupně obraceli k zahraniční reportáži a k tradici cestopisné reportáže, kde panovala větší volnost, pokud si reportér vybral spřátelenou zemi.“³⁵ V české poválečné tradici pokračoval zejména František Feigl, publikující pod pseudonymem František Gel. Je znám především díky rozhlasovým reportážím z Norimberského procesu a posléze učil žurnalistiku na Univerzitě Karlově. Roku 1969 odešel

³⁰ BENEŠOVÁ, Michala. „Poznali se při leštění kláves“: polská literární reportáž. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 27.

³¹ BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 8.

³² BENEŠOVÁ, Michala. „Poznali se při leštění kláves“: polská literární reportáž. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 10.

³³ ZAKOPALOVÁ, Lucie. Český kontext: recepce, překlady a domácí tradice. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 74.

³⁴ Tamtéž, s. 75.

³⁵ Tamtéž, s. 78.

do penze a jeho činnost byla omezena. Díky Feiglovi zůstala jakási kontinuita reportážní tradice v českém kontextu. Tuto tradici zásadně ohrozil až historický vývoj.³⁶

Padesátá léta přinesla stalinismus a tvrdou cenzuru. Následovala první polovina šedesátých let a celkové uvolnění politické situace a všech sfér veřejného života, které se projevilo také v žánru reportáže. Zejména se jednalo o rozšíření témat, o kterých se autoři nebáli psát, a to včetně stinnějších aspektů života v socialistické společnosti. Zakopalová o reportážích zveřejňovaných v časopise *Reportér* vydávaném mezi roky 1966 a 1969 píše, že „jejich forma je více publicistická než literární, zaujmou především na svou dobu velmi volným a nenuceným jazykem, nesvázaným komunistickým newspeakem.“³⁷ Toto volnější období je vystřídáno normalizací, obnovením cenzury a omezením svobodného projevu. Také došlo k čistkám v obsazení redakčních rad a univerzit.³⁸

Jak vysvětluje Esther Idris Beshirová, pár kvalitních literárních reportáží se v České republice objevilo až po roce 1989 v časopisu *Reflex* či týdeníku *Respekt*, v nedávné době i v literárním měsíčníku *Host*³⁹ či v měsíčníku *Reportér*. Na další české autory literární reportáže se v České republice ale stále čeká.⁴⁰

2.3. Holubova a Muchova literární reportáž

K literární reportáži patří osobitý styl autora, metafory, metonymie, přirovnání, hraní s perspektivou a chronologií. Čtenář si pod krátkými črty spíše dokáže představit záběr v televizi, umělecky stříhnutý v pravou dobu, aby přesně popsal atmosféru, výjev a fakta. Kondenzované, krátké, výstižné. Největším problémem bývá, že jelikož je autor zároveň vypravěčem, reportáže nemohou být objektivním zpracováním faktu, ale hledáním neobyčejného a výjimečného pohledu na fádni a každodenní záležitosti. Převypráví skutečnost svými postřehy a dle potřeby je dává do souvislostí s celou svou existencí a historií zbytku světa a tím porovnává a uvádí do kontrastů účelně vybrané věci k vytvoření emoce či pocitu v myslí čtenáře.

³⁶ ZAKOPALOVÁ, Lucie. Český kontext: recepce, překlady a domácí tradice. In: BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 77.

³⁷ Tamtéž, s. 79.

³⁸ Tamtéž, s. 77.

³⁹ Beshirová uvádí příklady dvou reportáží z roku 2017.

⁴⁰ BESHIROVÁ IDRIS, Esther. *Současná literární reportáž a její vývoj v České republice, Polsku a Francii*. Praha, 2019. 100 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D. s. 30-33.

Holubův i Muchův literární styl se od sebe velmi liší. Obě dvě hlavní zpracovaná díla, Holubův *Anděl na kolečkách* a Muchův *Černý a bílý New York* spadají do žánru literární reportáže. Popisují každodenní život, nefalšovaný a skutečný. Jsou plné vyčtených či zjištěných faktů a informací navíc. Mucha se soustředí spíše na periferie a kulturu. Více popisuje své vlastní pocity a domněnky, což je možná způsobeno tím, že se vrací do míst, která již navštívil a tím má možnost srovnání. Holub Spojené státy americké teprve objevuje, a i z jeho pozadí vědce dává smysl, že jeho styl připomíná vědeckou metodu zaměřenou na analýzu a faktografický sběr dat z osobního pozorování i dalších zdrojů.

3. O autorech Jiřím Muchovi a Miroslavu Holubovi

3.1. O autoru Jiřím Muchovi

Jiří Mucha se narodil 12. března 1915 v Praze malíři Alfonsi Muchovi a malířce Marii Muchové, rozené Chytilové. Alfons Mucha byl významný český malíř z období secese, díky němuž Jiří Mucha od mala cestoval i žil ve Francii, USA, Německu a Itálii. Během studia měnil školy a strávil dva roky ve Švýcarsku a Francii. Studoval na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy a na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy dějiny umění a orientalistiku. Již během školy začal publikovat a během studia ve Francii v roce 1938 působil jako kulturní dopisovatel *Lidových novin*. Během války pracoval pro anglickou rozhlasovou stanici BBC, následně se stal zpravodajem britského rozhlasu v severní Africe, na Středním Východě, v Indii, Číně, Persii, Itálii, po invazi i ve Francii, Belgii a Německu a po válce v Egyptě a na Dálném Východě.⁴¹ Jako novinář tedy procestoval velkou část světa.

Psal pro *Národní politiku*, *Světovzor*, *Lidové noviny*, *Květen*, *Literární noviny*, *Plamen* a mnoho dalších. Vykonával také funkci válečného redaktora pro časopisy *Čechoslovák* v Paříži a Londýně v letech 1940 až 1945 a *Obzor* v Londýně v letech 1941 až 1943. Jako novinář používal pseudonymy: Klacek, Klacek Mucha, jm, J. Mch.⁴² Psal i scénáře. Napsal scénář k psychologickému dramatu *Roztržka* (1956, režie Miroslav Hubáček), dramatu *Povodeň* (1958, režie Martin Frič, jenž se podílel i na scénáři), s Fričem spolupracoval i na komedii *Král králů* (1963, režie Martin Frič) aj. Napsal i rozhlasovou hru *Tanec mezi stíny* (1965).

Muchova próza se soustředí zejména na válečná léta, např. v reportážním deníku *Oheň proti ohni* (1947), který líčí boje v severní Africe i tažení do Evropy nebo povídkovém cyklu *Problémy nadporučíka Knapa* (1946). Poválečnému dění se věnuje v další tvorbě o nespravedlivě vězněných (*Pravděpodobná tvář*, 1963) a vězení obecně (*Studené slunce*, 1968). Jelikož jeho tvorba vychází z vlastních vzpomínek, některé jeho díla jsou zčásti autobiografické. *Studené slunce* (1968) je zcela autobiografické.⁴³

Věnuje se i jiným tématům. Sestavil knihu *Alfons Mucha* (1969), pojednávající o životě a díle jeho otce. Opírá se o ověřená fakta, ale dodává i informace ve formě svých vlastních vzpomínek

⁴¹Jiří MUCHA. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.10.2006 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=816>

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

a prolínajících se kulturních scén z doby života jeho otce. K pobytu v zahraničí se kromě svých reportáží dostává i v knize *Podivné lásky* (1998). Věnoval se i překladům románů a divadelních her z angličtiny a z francouzštiny.⁴⁴

V Muchově tvorbě je patrná jeho světovost. Jeho zcestovalost umožňuje srovnávat země a města. Znakem jeho statusu světoběžníka je dojem, že se člověk v jeho cestovatelských vzpomínkách ztratí. Staví z maličkostí celkový obraz a nechává v něm čtenáře se ztratit, pokud nemá stejnou znalost daného místa jako Mucha.

3.2. O autoru Miroslavu Holubovi

Miroslav Holub se narodil 13. září 1923 v Plzni do rodiny právníka a zaměstnance v plzeňském ředitelství státních drah. Vychodil obecní školu i gymnázium v Plzni, kde na něj měla velký intelektuální vliv jeho matka, která učila na střední škole jazyky. Za války po maturitě, kterou Holub složil v roce 1942, pracoval jako pomocný dělník ve skladu a na dráze. V roce 1944 začal s prvními básnickými pokusy. Inspirace přišla z překladů francouzské poezie od Karla Čapka a surrealistických děl Vítězslava Nezvala. Po válce se roku 1945 zapsal na Přírodovědeckou fakultu, ale již následující rok přestoupil na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy, kterou zakončil titulem MUDr. roku 1953.⁴⁵ Již za studia se pohyboval ve vědeckém prostředí v Ústavu pro filozofii a historii přírodních věd, kde pracoval jako pomocná síla pod profesorem Otakarem Matouškem⁴⁶.

Publikoval přes 150 vědeckých prací zabývajících se imunologií. V 60. a 70. letech často přednášel a cestoval v zahraničí, primárně kvůli své vědecké činnosti, ale i literární tvorbě. Navštívil Anglii, SRN, Francii, Irsko, Řecko, ale i Čínu, Indii, Izrael, Austrálii a Mexiko. Pro účely této práce je ale nejdůležitější Holubův čas strávený v USA. Pobyl tam v letech 1962, 1963, 1965–1967, kdy pracoval v New Yorku ve Výzkumném ústavu veřejného zdraví – Public Health Research Institut, a od konce 70. let tam pravidelně jezdil každý třetí rok. Zemřel roku 1998.⁴⁷

⁴⁴ Jiří MUCHA. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.10.2006 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=816>

⁴⁵ Miroslav HOLUB. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 20.2.2007 [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1023>

⁴⁶ Profesor Otakar Matoušek byl vynikající český vědec, jenž se podílel na obnovení časopisu *Vesmír* a jehož redaktorem byl dlouhá léta. Také pracoval v rozhlase a po druhé světové válce i jako profesor na Přírodovědné fakultě UK, poté působil v Československé akademii věd. Byl významnou osobou české vědecké obce.

⁴⁷ Miroslav HOLUB. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 20.2.2007 [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=102>

Tvorba Miroslava Holuba je různorodá, psal poezii, úvahy, eseje a cestopisné črty. Přispíval do mnoha periodik jako např. časopis *Vesmír*, kde byl v letech 1951 až 1965 redaktorem, *Květen*, *Kultura*, *Kulturní tvorba*, *Literární noviny*, *Host do domu*, *Plamen*, *Orientace*, *Listy Klubu přátel poezie* a dalších.⁴⁸ V roce 1970, když byl vyhozen z Biologického ústavu ČSAV, mu bylo zakázáno publikovat, což obcházel publikováním pod značkou M.H. anebo bez jakékoli značky. Mezitím byla jeho díla překládána do zahraničí. Holub přispěl i do několika samizdatových sborníků: *Pozdravy Jaroslavu Seifertovi* (1971), *Přátelům* (1989), a *Tak co, pane Vyskočil* (1989). Po roce 1989 přispíval i do *Lidových novin*, *Svobodného slova*, *Tvaru*, *Nových knih*, *Labyrintu*, *Technického magazínu* a dalších.⁴⁹

Počátky Holubovy básnické tvorby spadají do již zmíněného roku 1944, ale hlavně do období po válce, kdy uveřejňoval svou tvorbu v časopisech a ve sbornících *Ohnice* (1947). Po několika letech, kdy se věnoval výhradně medicíně se vrátil k poezii v časopise *Květen*, kde se zařadil k tvůrcům tzv. poezie všedního dne. Poezie všedního dne se zabývá vnější realitou a objektivností a stojí přímo v kontrastu se subjektivností a ideovým přesvědčením. Význačným dílem je Holubova kniha *Ačkoli* (1969), jelikož zde autor „odhaluje prázdnotu reality, tj. vytrácení se smyslu věcí, řeči, lidského života a dějin v důsledku rozmáhající se neuspořádanosti světa“⁵⁰. Stupňující se temnota Holubovy poezie se projevuje i v dalších sbírkách. V jeho díle se často střetávají civilizační motivy s tradicemi a hodnotami.

Mimo vědeckou činnost a básnickou tvorbu se Holub věnoval i próze. Publikoval mnoho sloupků i esejí. Psal i prozaické knihy zabývající se zkušenostmi a reflexí pobytů v USA. *Anděl na kolečkách* vyšel roku 1963, v rozšířené verzi v roce 1964, a *Žít v New Yorku* v roce 1969. *Anděl na kolečkách* v krátkých črtech vyhrocuje s pomocí lyrizace a četných metafor kontrasty americké společnosti, kultury, techniky a celkového života. *Žít v New Yorku* je cestopisná meditativní esej, která se zabývá spíše jen americkou společností a její skladbou.

Literární tvorba Miroslava Holuba je značně ovlivněna jeho analytickým vědeckým přístupem. Vyznačuje se lyrickým stylem, fascinací čísly v jakékoli podobě a přesným vyjádřením myšlenky. Předkládá informace v nahuštěné slovní podobě a nechává čtenáře, aby si sám udělal

⁴⁸ Miroslav HOLUB. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 20.2.2007 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1023>

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

závěr. Jeho racionální povaha řadí fakta tak, že „promlouvají sama za sebe, nenesou žádnou ideologickou informaci, hodnocení popsané reality spočívá zcela na čtenáři“⁵¹.

⁵¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 484.

4. Analýza děl

Cílem této analýzy je porovnat vybraná cestopisná díla autorů Jiřího Muchy a Miroslava Holuba zabývajících se Spojenými státy americkými. Obsah *Anděla na kolečkách* a *Černého a bílého New Yorku* se zaměřuje na každodenní fungování měst, kulturní život i umění a oblast mezilidských vztahů.

4.1. Černý a bílý New York

Jiří Mucha se do Ameriky vrací poté, co zde jako chlapec pobýval s rodinou především kvůli svému otci, malíři Alfonsi Muchovi. Jeho návrat do země jemu již známé je plný rozčarování. Mucha popisuje techniku, lidi, společnost i umění, vykresluje čtenáři průřez New Yorkem a americkou společností. Kniha se skládá z krátkých oddělených reportážních črtů. *Černý a bílý New York* začíná příchodem do nové země, následuje postupné objevování a uspokojení základních lidských potřeb, kde se Mucha soustředí na tematiku jídla, ubytování a dopravy. Následuje delší zbytek knihy, který se zabývá americkou společností a zejména kulturou. Muchův text prozrazuje jak autorovu hlubokou znalost kultury, tak jeho životní zkušenosti.

Černý a bílý New York není nijak rozdělen na kapitoly, pouze do statí. Některé statě mají délku jednoho odstavce, zatímco jiné jsou až na tři stránky. Oproti Holubovi, který svou literární reportáž *Anděl na kolečkách* rozděлил na kapitoly a podkapitoly, je těžší se v knize *Černý a bílý New York* vyznat. Mucha má základní logickou návaznost v tématech, přesto se vrací a přidává detaily k již zmíněným tematickým okruhům. Na konci knihy je obrázková příloha, ke které ale autor neodkazuje, a tudíž jsou zahrnuté obrazy relativně vytržené z kontextu.

V Muchově reportáži najdeme srovnání New Yorku s Moskvou, Londýnem ale i Prahou a českými reáliemi. Ulice Broadway je porovnávána s Vltavou, řekou i skladbou.⁵² Oblast Gramercy Park a stejnojmenný park zase napodobuje zelené městské čtvercové parčíky v Londýně. V New Yorku se uchytila předválečná forma parků, kdy jsou ještě obehnané kovovými ploty, zatímco v Londýně byly rozebrány za války na výrobu zbraní. Když už se člověku povede vyjet z New Yorku,⁵³ „po obou stranách jsou svahy, lesíky a palouky s pečlivě vyleštěnými kopiemi architektury z celého světa“⁵⁴. Celou škálu srovnání dokončuje k závěru knihy Mucha výrokem: „Kdyby Praha byla jako San Francisco, trčely by mezi Malostranským

⁵² MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 39.

⁵³ Což odkazuje na spletitou síť silnic, která se jen tváří jednoduše.

⁵⁴ MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 96.

a Václavským náměstí tři Petřiny.“⁵⁵ Tento citát udává celé vyznění knihy, metaforami vysvětluje realitu neotřelým inovativním způsobem a dává do kontrastu věci z naprosto rozličných světových míst. Najdeme zde hodně srovnání, ve kterých je patrná Muchova zcestovalost a všímavost. Srovnání z hlediska měst jsou dávana do pochopitelných historicky známých skutečností. Mucha zároveň pracuje s nenápadným humorem a sarkasmem, který knihu činí čtivější. Oproti Holubovi jsou Muchovi popisy delší a vzletnější při volbě slov. Zatímco Holub je přesnější a stručnější ve svém popisu, Mucha volí více adjektiv, více srovnání, více vjemů. Barvitě a obsáhle líčí krátké scény. *Černý a bílý New York* je překvapivě relevantní i v dnešním světě, což si člověk uvědomí snáze než u Holubovy prózy, zejména díky četným přirovnáním architektury či celkové náтуры lidí, jenž se jen tak nemění.

Černý a bílý New York se z počátku zaměřuje na techniku, hlavně dopravu, třeba první cesty letadlem nebo válečné piloty, kteří komentovali přelet nad oceánem do rádia. Nyní je letadlo podle Muchy „jen autobus bez chuti a zápachu“⁵⁶, pouhý prostředek k tomu, aby se lidé dostali rychleji tam kam chtějí, ale cesta sama o sobě přestala být důležitá. Newyorčané věří, že se jim podařilo vynalézt geniální systém, ve kterém je radost jezdit po podélných avenue a příčných ulicích, to stejné s vícepodlažním garážováním. Funkční a efektivní. Mucha ale zjišťuje, že „americká dokonalost je mýtus, udržovaný reklamou a velkým množstvím výjimek“⁵⁷. Dopravní situaci New Yorku Mucha přirovnává ke stádu, jenž se žene kupředu a vybočit z proudu se daří jen díky hbitosti a rychlosti. Oproti tomu v Čechách je „dobrá stará Praha, která ještě dříme v počátcích automobilismu“⁵⁸. Automobily v ČSSR v 60. letech byly nedostatkové zboží. Sice se papírově dalo sehnat všechno, což dokládají katalogy z té doby,⁵⁹ realita byla ovšem jiná a dostat se k autu bylo finančně i skladově náročné.⁶⁰ Mucha ukázal dvě naprosto protikladné situace přebytku a nedostatku, USA vs. ČSSR. Hned na to navazuje ale úvaha, že ve výsledku je to všude stejný. Mucha na tématu dopravy ukazuje, že technická vyspělost Západu neznamena, že tam vše funguje skvěle, a hned v následujícím dechu podotkne, že skvěle to nefunguje ani v Československu.

⁵⁵ MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 109.

⁵⁶ Tamtéž, s. 9.

⁵⁷ Tamtéž, s. 11.

⁵⁸ Tamtéž, s. 15.

⁵⁹ BEDNÁŘ, Marek. Nabídka aut v ČSSR před rokem 1989: k mání bylo vše, alespoň na oko. *Auto Forum* [online]. 13.4.2016. [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.autoforum.cz/fascinace/zapadni-auta-v-cssr-projdete-si-ceske-katalogy-desitek-modelu-x/>

⁶⁰ LUSTIGOVÁ, Martina. Nabídka aut v ČSSR před rokem 1989: k mání bylo vše, alespoň na oko. *Radio Praha* [online]. 12.11.2006 [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/byla-sedesata-leta-zlata>

K tomuto mistrnému využití kontrastů a přirovnání přispívá i samotný název knihy. *Černý a bílý New York* nepojednává jen o dvou protikladech, ale i o všech odstínech šedé mezi. Dle Muchy jsou metra zanedbaná a schovaná „pod nánosem generací“⁶¹ a „New York je poněkud vyšší Londýn, ze kterého někdo vyoperoval West-End“⁶². Relativně jednoduché a stručné věty, kterým předchází pasáž o nánosech historie po celém městě, ale zde pouze shrnuté do těchto vět. Podobně se Mucha vyjadřuje o všem, obšírně popíše věc, shrne do trefné věty a dál kupí dojmy a srovnání na čtenáře. Mucha často nedokáže pojmenovat *to něco mezi* a obsáhle popisuje situaci, což přidává k celkovému přehlacenému efektu. Tento efekt má na svědomí převážně přemíra dojmů a kontrastů.

Mucha se vrací do New Yorku a bážlivě očekává „dokonale fungující město budoucnosti, s neosobním chladem moderních konstrukcí, neřešitelnou dopravou a deseti miliony odcizených neurotiků“⁶³. Nakonec ale zjistí, že se jedná spíše o neorganizovaný Londýn bez historie a sebejistoty. Všechno omšelé, oprýskané a neuspořádané dodává podle Muchy New Yorku krásu. Times Square se po setmění promění ve velikou pouť. „Náhrdelníky žárovek, neónoví hadi, světelné abecedy, kruhy, smyčky, rovnoběžky“⁶⁴. Večer blikající svítící město získá přírodní krásu, „tak jako jsou krásné hory, skály nebo lesy“⁶⁵. Z této změti si čtenář udělá sice představu, jak to vypadá a jaké emoce to vyvolává, ale přemíra adjektiv a obrazových vjemů spíše vyvolá dojem chaosu. Tento chaos může být odrazem samotného města a Mucha záměrně mohl využít lingvistických a stylistických prostředků k jeho zobrazení. Muchův styl popisu věci zahrne zmínění jejího vzhledu, dojmu, vyvolávající emoce a pravděpodobně do toho zaplete i historii a kulturní souvislosti. Holub volí k popisu méně slov, zato popisnějších a metaforicky trefnějších.

Do této změti Mucha vkládá srovnávací poznatky: „Adresa v New Yorku je totéž, co v Praze kádrový posudek“⁶⁶. Výhodou ovšem je, že adresu lze změnit přestěhováním, posudek nikoliv. K úrovni ubytování poznamenává, že „srovnávat New York s Prahou je stejný nesmysl jako srovnávat Prahu se Zelenou Lhotou“⁶⁷. Mucha tvrdí, že ohledně bydlení je to těžké, i špatný byt v Praze je lepší než dobrý byt v Zelené Lhotě. A tak to funguje i v New Yorku. Z této pasáží

⁶¹ MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 17.

⁶² Tamtéž, s. 9.

⁶³ Tamtéž, s. 9.

⁶⁴ Tamtéž, s. 13.

⁶⁵ Tamtéž, s. 10.

⁶⁶ Tamtéž, s. 12.

⁶⁷ Tamtéž, s. 83.

si čtenář odnese dojem, že do některých oblastí New Yorku nechce za tmy vkročit. Mucha tento svůj pocit nedostatku bezpečí v jistých okresech a nutnost být v centru dění vysvětlí na možnostech ubytování v New Yorku. Holub by v podobné situaci využil spíše porovnání statistik kriminality a možnostech koupi bytů v Československu a Spojených státech amerických.

Mucha americkou společnost infiltruje a popisuje ji z vnitřku. Podobně jako ve výjevech skáče Mucha i v objektivnosti psaní. Občas je pozorovatel zvnějšku, nezaujatý a čistě popisující skutečnost, jindy přemírou adjektiv zahltí čtenáře svým názorem jako při předchozím popisování krásy blikajícího Times Square v noci. Při návratu na místa ze svých vzpomínek z dětství je zase patrné jakési zjihnutí a dojetí. Holub má oproti Muchovi tu výhodu, že zde nepobýval jako chlapec a nemá srovnání. Zároveň mu to poskytuje možnost vše komentovat neutrálním pohledem, což Mucha nedokáže, i když se o to v určitých pasážích snaží.

V 60. letech to ve Spojených státech amerických LGBT⁶⁸ komunita nemá lehké.⁶⁹ Mucha komentuje noční dění na Times Square, kde mladí gayové hledají a smlouvají partnery na noc. Zmiňuje tu i „tajné“,⁷⁰ co je loví.

Americké puritánství je skutečné, zakořeněné, a proto maskované. U nás je tomu naopak. Předstírá se, káže se, vnucuje se, ale zůstává obtížným formalismem jako dotazníky, oběžníky a hlášení. Puritánství není vnucování mravnosti druhým, ale hrůza před vlastní nemravností, strach z hříchu, mučivé výčitky při překročení kteréhokoliv přikázání.⁷¹

Proto se dle Muchy američtí puritáni vrhají na dovolené materialistické požitky. Mucha takto volně splétá příběhy začínající přímou výpovědí zažité situace, okomentováním, co jsme to vlastně četli, co to znamená, přihozením vlastních zkušeností ve formě srovnání a vše to vyústí v úvahu nad lidským životem. Z konkrétního Mucha splétá abstraktní motivy, v nichž polemizuje nad existencí všeho.

⁶⁸ LGBT je zkratka označující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby.

⁶⁹ HRC STAFF. LGBT History Month: The 1950s and the Roots of LGBT Politics. *Human Rights Campaign* [online]. 10.10.2014 [cit. 2019-07-22]. Dostupné z: <https://www.hrc.org/blog/lgbt-history-month-the-1950s-and-the-roots-of-lgbt-politics>

⁷⁰ MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 14.

⁷¹ Tamtéž, s. 47.

Mucha poznamenává, že rasismus je vlastně jeden z primitivních pudů, kdy se jeden kmen či národ tlačí na jiný, osidluje nová místa a tyto kmeny se buď navzájem zlikvidují, podmaní nebo asimilují. Ale ani mezi jedním národem či rasou není vše nevinné a jednotné. Jako v každé zemi a každém národě existují lidé s jinými názory. Mucha je přijat jako host do společnosti, kam se turista obvykle v New Yorku 60. let nedostane: taneční rej černých, bývalá černošská tanečnice s tanečníky z 20. let nebo třeba továrna Andy Warhola. Na druhou stranu v ghettech si je Mucha vědom své barvy, kdokoli ho může napadnout a uvědomuje si, že „každá odlišnost je nebezpečná“⁷². Jako je Holub přijat během svých cest po USA mezi vědeckou obec, Mucha se dostává do situací kulturně velice odlišných. Díky svému stylu života, svých zkušenostech i kulturních znalostech dokáže přinést svědectví i z míst, kam by se neznalý cestovatel té doby nedostal.

V New Yorku šedesátých let se mezi 71. a 74. ulicemi rozprostírala česká čtvrť. Mucha toto místo popisuje jako „nejméně vzhlednou“⁷³ část New Yorku, „neradostnou“⁷⁴ ulici, zaprášené výklady, nemytá skla, podezíraví muži u baru v hospodě, celkově je tato česká část New Yorku popisována nelichotivými výrazy. V kontrastu s ošklivými částmi, které mají svou vnitřní krásu, tu Mucha žádnou krásu nezmíní. Hospoda vypadá dle Muchy jako klasická hospoda té doby na Vinohradech, Žižkově či Braníku. Lokalitu v Americe naznačuje pouze juke-box u zdi. Přesto tam hraje česká dechovka a muži u piva „tupě“⁷⁵ sledují nově příchozího. Mucha to popisuje jako tak strašlivě české, že na něj šla hrůza. Shrnuje své pocity: „Konzerva českého života se vši nevhledností a pivním vlastenectvím“⁷⁶. Mucha sám přiznává, že se sice nikdy nestyděl za to, že je Čech, což je podle něj „zbabělost a lokajství“⁷⁷, ale není na to hrdý. Na tomto příkladu lze vidět Muchův um se slovy. Nepoužívá zde vzletné přirovnání jako při popisu Times Square v noci, ale je zde nápadně málo adjektiv a nebásnická strohá slova. Mucha dává najevo svou opovržlivost jak myšlenkami, tak lingvisticky.

Atmosféra New Yorku se z Muchových mladých let změnila. Všudypřítomné houkání sanitek, policie i hasičů vyvolává neustálý obranný reflex a Mucha to dokonce připodobňuje k městům za války, kdy ječivé bomby dopadali na města. Evropské obyvatelstvo má také automatický obranný reflex ze střídajících se protichůdných politických režimů. „Tvrdí-li se mu černé,

⁷² MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 56.

⁷³ Tamtéž, s. 68.

⁷⁴ Tamtéž, s. 69.

⁷⁵ Tamtéž, s. 69.

⁷⁶ Tamtéž, s. 69.

⁷⁷ Tamtéž, s. 70.

automaticky tuší bílé“.⁷⁸ Mucha poznává, že Amerika je v té době naplněna sto osmdesáti milióny slepě důvěřujících lidí. Americký mozek je zvyklý na praktičnost a rozeznávání lži a pravdy probíhá dle jednoduchých principů. A tito lidé jsou denně bombardováni tiskem, rozhlasem a televizí, že „říše Zla začíná na hranicích Polska, Československa, Maďarska, že se vyslanci Temných sil usadili na Kubě, že Velké spiknutí ohrožuje Svobodný svět a neustoupit ani o píd' je Svatou povinností každého Čestného občana“⁷⁹. V 60. letech sídlí d'ábel v Moskvě. V předchozích časech sídlil v jiných evropských zemích, Anglii, Francii, Římě, dle toho odkud do Ameriky proudili oběti perzekuce.⁸⁰ Mucha zde opět odkazuje na existenci šedé zóny mezi černým a bílým, mezi dobrým a zlým. Je otázkou, s jakým úmyslem Mucha tyto šedé zóny odkrývá. Má to vést k hlubšímu zamyšlení nad socialistickým režimem či fungování světa?

Na Times Square je budova, jenž se nazývá Flat-Iron Building, v překladu budova Plochá žehlička. Mucha v ní žehličku nevidí. Odůvodňuje si název tím, že to jednoduše kdysi někdo řekl, a od té doby si každý řekne, že mu to opravdu žehličku připomíná. Dle Muchy je přesně toto „nebezpečná vlastnost“⁸¹ umění, které dokáže lidem namluvit ledacos, ale nikdy ne to, co tam není. Umění „zbystruje zrak“⁸², učí lidi vidět víc. Podle Muchy dokáže pouze umění udělat krásné věci ošklivými a ošklivé krásnými. Žádný styl umění ale nikdy nemůže být nejnovější, nejmodernější, jelikož umění je stále v pohybu, stále ve vývinu, podobně jako je v pohybu tematika a výrazovost *Černého a bílého New Yorku*. Mucha tvrdí, že „to, co se z dálky jeví jako americké umění, je vlastně ostře protiamerické, nespokojené, dokonce podvratné“⁸³. Doba takovému umění svědčí, proto je o něj zájem a může ho vznikat víc a víc. Mucha zároveň poznamenává, že finančně náročné osvětlení Huntington Hartfordovy sbírky⁸⁴ nebyly zbytečně promrhané peníze, pouze „mnoho peněz na umění místo na daleko zbytečnější a škodlivější věci“⁸⁵. Opět protiklady dané do souvislosti s uměním a nenápadné sarkastické št'ouchnutí do přemrštěných financí vynakládaných např. na válku.

Ať už Mucha nenápadně naznačuje, naplno sděluje svým výběrem adjektiv nebo odtažitě komentuje, představuje nám Ameriku z hlediska umění a kultury. Dohromady se pojí technický

⁷⁸ MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 79.

⁷⁹ Tamtéž, s. 79.

⁸⁰ Tamtéž, s. 79.

⁸¹ Tamtéž, s. 13.

⁸² Tamtéž, s. 13.

⁸³ Tamtéž, s. 33.

⁸⁴ Osvětlení bylo finančně nákladné, jelikož každý obraz byl osvětlen takovým způsobem, jakým na něj dopadalo světlo při jeho vzniku.

⁸⁵ MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 19.

pokrok, možnosti, finance, a kultura a vzniká z toho směs obrazů, které na nás Mucha v *Černém a bílém New Yorku* chrlí jeden za druhým. Občas k sobě pasují, občas ne. V porovnání s *Andělem na kolečkách* máme jistotu, že v *Černém a bílém New Yorku* si vždy člověk všimne něčeho nového, spojí si nové souvislosti, vybere si v té záplavě jiné útržky, na které se zaměří. V *Andělovi* máme ucelenější pohled, ale výsledek obou knih je víceméně podobný. Čtenář si udělá představu o společnosti Spojených států amerických, ať už skrze statistiky nebo změní kontrastních a zveličených detailů.

4.1.1. Recenze v dobovém tisku

K vyhledání recenzí jsem použila vyhledávací systém Ústavu pro českou literaturu při Akademii věd České republiky s použitím klíčových slov „Jiří Mucha“ a „Černý a bílý New York“. K Muchovi systém našel tři relevantní recenze. V *Literárních novinách* od Jiřího Opelíka recenzi „Šťastná Amerika“, v týdeníku *Nové knihy* „Muchův Černý a bílý New York“ od Ireny Zítkové a v *Plamenu* krátce zhodnotila Muchův počin Petra Pleskotová v článku „Místo názoru – jen vědomosti“. Jiří Opelík je uznávaným literárním historikem, lexikografem, kritikem a editorem, jenž v 50. letech začal působit jako kritik soudobé prózy a poezie.⁸⁶ Irena Zítková vystudovala češtinu a estetiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, dlouho působila jako redaktorka nakladatelství Mladá fronta a hledala (s úspěchem) nové prozaické talenty.⁸⁷ Petra Pleskotová psala knihy, působila např. i jako knižní redaktorka, a nakonec i šéfredaktorka nakladatelství a vydavatelství Panorama.⁸⁸

V *Literárních novinách* je Muchovi vytýkán nádech odvozenosti, jenž způsobuje, že si čtenář občas připadá oproti autorovi hloupě a neznale. Správně ale recenze podotýká, že reportáže odrážejí situaci minulou i přítomnou v domovině autora a vytýká kontrasty mezi zeměmi. Jiří Opelík popisuje, jak Mucha srovnává Československo se Spojenými státy americkými, obzvláště pak v jedné části, kde narazí na pár českých ulic v New Yorku. Svým vlastním způsobem komentuje obyvatele i obchody jako zašlé, omšelé a zaseklé v době, ve které sem majitelé přišli, a tudíž absolutně nevhodně působící v dnešní moderní době. Opelík podotýká, že sarkasticky vyznívající poznámky jsou ale stejnou měrou mířeny jak na české, tak na zahraniční detaily, jenž Mucha popisuje. Nesrovnává pouze New York a Prahu, avšak také New

⁸⁶ Jiří OPELÍK. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2.11.2007 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=529>

⁸⁷ Irena Zítková. *Legie - databáze knih Fantasy a Sci-fi* [online]. [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/4914-irena-zitkova>

⁸⁸ PANORAMA. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 28.1.2015 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1827>

York s Londýnem a Moskvou. Nakonec Opelík uznává, že tyto poznatky jsou přesné díky Muchově velké zcestovalosti.⁸⁹

Recenze Jiřího Opelíka v *Literárních novinách* komentuje i další nedávné publikace o USA, které nejsou tradičními cestopisy. Opelík shrnuje metody každého z autorů: Dubská a její *Objevování Ameriky* využívá zejména sociologického pohledu, Miroslav Holub v *Andělovi na kolečkách* spíše své básnické schopnosti a vědeckou mysl, Aškenazy ve svém *Indiánském létu* „aspoň s monotónní důsledností zpívá svá miniaturní a lyrizující prozaická blues“⁹⁰. Recenze celkově kladně hodnotí Muchův *Černý a bílý New York* i další americké cestopisy různých forem i zaměření.

Irena Zítková v týdeníku *Nové knihy* vyzdvihuje Muchovo zaměření na uměleckou tvorbu, příklady srovnání, jenž využívá a Muchův osobitý styl. Píše, že *Černý a bílý New York* je opravdu knihou nejen o Americe, ale i Československu, což je důsledkem neustálého srovnávání těchto dvou zemí.⁹¹

Petra Pleskotová naproti tomu v *Plamenu* spíše chválí Miroslava Holuba, ale zároveň podotýká, že Holub a Mucha jeli do Ameriky v naprosto jiné situaci. Holub ji objevoval poprvé, zatímco Mucha se vracel. Pleskotová kritizuje povrchnost popisování, i když záběr srovnání se jí líbí. Podle ní chybí vlastní myšlenky a Mucha často pouze reprodukuje své znalosti, popisuje a vědomosti předkládá co nejvíce prozaicky. Dále jí vadí nepevná vazba a volné návaznosti, které dále tříští dojem z knihy.⁹²

4.2. Anděl na kolečkách

Anděl na kolečkách nejprve vycházel na pokračování v časopise *Kultura* v roce 1962. V *Kultuře* vycházely i další cestopisné črty psané např. Norbertem Frýdem nebo Adolfem Hoffmeisterem.⁹³ Knižně byl *Anděl na kolečkách* vydán v roce 1963 v nakladatelství Československý spisovatel v edici *Život kolem nás* a následně v roce 1964 doplněn, rozšířen a vydán znovu ve stejném nakladatelství.

⁸⁹ OPELÍK, Jiří. Šťastná Amerika. *Literární noviny*. 1965, (51/52), s. 3.

⁹⁰ OPELÍK, Jiří. Šťastná Amerika. *Literární noviny*. 1965, (51/52), s. 3.

⁹¹ ZÍTKOVÁ, Irena. Muchův Černý a bílý New York. *Nové knihy*. 1965, (47), s. 1.

⁹² PLESKOTOVÁ, Petra. Místo názoru – jen vědomost. *Plamen*. 1966, (1), s. 159-160.

⁹³ KULTURA. *Slovník české literatury: po roce 1945* [online]. 2006 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=126>

Hned na první straně *Anděla na kolečkách* určuje Holub vyznění celého textu. Poetické popisky, opakující se slova a fráze s různými konotacemi dle obklopujících slov, báseň zasazená do textu a zmínky a citáty umělců a vědců dokreslují věrohodnost a umělecké podání informací. *Anděl na kolečkách* je próza psaná lyrickou formou, a proto je občas náročnější čtení mezi řádky a pochopení metafor a narážek. Kniha je strukturována do osmi pojmenovaných kapitol a podkapitol, jejich názvy jsou tučně zvýrazněny. Oproti Muchově dílu je toto dělení přehlednější. Podobně jako v Muchově *Černém a bílém New Yorku* evokuje text sérii pohlednic nebo črtů vyjadřujících atmosféru daného místa, emoce či náladu. Například když Holub popisuje vzlet astronauta Johna Glenna v raketě *Přátelství 7*,⁹⁴ čtenář má pocit stupňujícího se napětí a očekávání, které ale zmizí hned u dalšího črtu.

Oproti *Černému a bílému New Yorku* je *Anděl na kolečkách* svižnější, více statistický a logičtější, a to právě v důsledku využívání prostředků, které více pracují se čtenářem, ale zároveň lépe oddělují myšlenky. Holub není jako Mucha zaměřen především na New York, a tudíž i přestože jsem se snažila o logickou návaznost témat, nebylo to u Holuba snadné, jelikož se věnuje širšímu záběru témat v rámci celých Spojených států amerických. Holubovy kapitoly navazují logičtěji než Muchovy, a to zejména v tom smyslu, že například první dvě kapitoly jsou o dopravě, první o letadlech, druhá o autech a autobusech. Třetí kapitola je o městech a každodenních výjevech v nich. Čtvrtá je směsice nazvaná *Prázdný prostor*, v nichž se jedná o všech prostorech, od nákupního až po duševní. Pátá je o technice. Šestá je o každodenním životě. Celá sedmá kapitola se věnuje jen umění. A poslední osmá je o životě, absurditě a americké každodennosti, která je občas odlišná a občas stejná jako u nás. Když dokončí jednu kapitolu, již k ní nedoplňuje postřehy v následujících řádcích jako Mucha.

Podobně jako Mucha začíná Holub svou knihu příchodem do Ameriky, což automaticky znamená přiletět letadlem a v navazujících dvou kapitolách uvažuje nad dopravou. Holub v alegorii pasažéra v letadle naznačí, že turista letící do Ameriky

vidí zemi bez vrásek

*vidí zemi bez vrásek, které jsou moudrostí země.*⁹⁵

⁹⁴ HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 62–63.

⁹⁵ Tamtéž, s. 14.

Tyto vrásky v očích Holuba poukazují na krvavou historii Ameriky. V Americe je ticho, kterému člověk zkušený historie naslouchá o to víc pozorně, protože jsou slyšet „v týlu pokusné výbuchy bomb“⁹⁶. Novou přírodu dle Holuba symbolizují zvuky moderní techniky, dunění, potrubí, asfalt, motory a obává se, že se mu tato nová příroda líbí.⁹⁷ Podobně jako Mucha nachází v technice a městě krásu.

Amerika není „protkaná silnicemi“⁹⁸, ale je navlečená na dálnice jako „korále na šňůře“⁹⁹. Holub je vědec, zajímá se o přesná čísla, počítá pruhy dálnic, povolenou rychlost, ceny válek, počty mrtvých ve válkách, počty mrtvých na silnicích na každých 10 000 aut atd. Zmiňuje výběrčí mýtného, parkovací automaty, automaty všech dalších druhů. Všechno je automatické: schody, dveře, automaty, úsměvy úředníků. Holub popisuje detaily, které by jiné autory nenapadlo zahrnout, ale přesto vytvářejí obraz denního života tak cizí země, až se zdá, že Československu není tak cizí.

Morris R. Cohen představuje stroj, jenž „učiní lidský život pohodlnějším a rozmanitějším, ale žádal za to obět' 50 000 životů ročně“¹⁰⁰. Lidstvo by mělo podle Holuba odmítnout, ale neodmítne. Jedná se o automobil. Holub přijmutí takového stroje na smrt připisuje tomu, že „nežijeme jako rod, ale jako jedinci“¹⁰¹. Automobily jsou všude, staré, nové, ojeté, vše je pro automobily zařízené, kostely, kina, fastfoody. Proti Čechám si tady lidé svých vozů neváží, „nepokládají jako my svůj vůz za nejlepší orgán svého těla“¹⁰², jelikož získat auto v Americe je jednoduché, člověk přijde, dá peníze na stůl a odjede za pár minut v novém či ojetém autě. Rozdíl s Muchovou polemikou na téma automobilů je patrný. Holub je jasnější, více statistický a daný do souvislosti s technikou a automatizací.

V narážce na valící se automobily, řeku světla a Manhattan Holub poznamenává, že, „tato světla, tato písmena, tyto budovy a tito lidé jsou Amerika.“¹⁰³ Ale Amerika je i podél dálnic, benzínové stanice, restaurace „mající tvar muchomůrky, indiánského tepee, skleněné vily, vagónu, altánu, nebo i benzínové stanice“¹⁰⁴. Podél dálnic jsou i motely, obchody, ordinace, kina, kostely, prodejny vánočních stromků i aligátorů, města menší i větší, reklamy. Toto je dle

⁹⁶ HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 14.

⁹⁷ Tamtéž, s. 26.

⁹⁸ Tamtéž, s. 19.

⁹⁹ Tamtéž, s. 19.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 23.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 23.

¹⁰² Tamtéž, s. 24-25.

¹⁰³ Tamtéž, s. 9.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 20.

Holuba ta skutečná Amerika, ale vzápětí hned říká, že Amerika zobrazovaná na reklamních poutačích je ta pravá, což je samo o sobě oxymóron.

Mnohem dále ve své knize se Holub dostává k poznání něčeho jako „Super-Američan, Američan v nadživotní velikosti a američtější než Američan.“¹⁰⁵ Toto prohlašuje po shledání, že mnoho amerických mužů se snaží být tuhými chlapíky, ale zvláště je toto patrné na Texasanech. Texasani se zdají být přehnaným obrazem čehokoli amerického.¹⁰⁶ Holubův vědecký přístup zde srovnává věci, které se normálně nesrovnávají, a přitom čtenář přesně pochopí, co tím Holub míní.

Během cesty z Ameriky se Holub shodou náhod ocitá ve Skotsku, kde se shodou dalších náhod řítí taxíkem temnými skotskými vesničkami, které vypadají „tak staré proti bílým městům americkým“¹⁰⁷. Typicky americké domy mají jeden tvar a vzor, kterého se všechny rodiny snaží dosáhnout. Ideálně nízký, rozlehlý, s moderní kuchyní a pultíkem oddělující kuchyň od obývací místnosti, které vévodí televizor. Rozpadlé chatrče už se netolerují, to spíš paraple, s kterým lze spát venku na schodech.¹⁰⁸ Popis ideálního domu je logicky navazující jako by si ho Holub první nakreslil a systematicky popisoval svůj náčrtek.

Holub jako vědec se oproti Muchovi zaměřuje na technický pokrok, moderní mechanizovanou společnost, zatímco Mucha se zaměřuje na to, co je mu blízké: umění, kulturu a divadlo. Holubova výhoda je, že se vzhledem ke své vlastní vědecké činnosti dostane do vědeckých i akademických kruhů. Holub je technikou a pokrokem vědy fascinován. „Účelné, chytré a hezké“,¹⁰⁹ to jsou divy techniky. Holub jako div techniky označuje koloběžku, kterou používají zaměstnanci letiště, když kolem létají jako andělé na těchto tichých, nesplošinových zařízeních. Všední den koloběžek u Holuba vítězí nad promyšlenými raketoplány, kde úspěch mise závisí na dobře odvedené práci šesti tisíc lidí.¹¹⁰ Holub se tematiky poezie všedního dne držel i ve své próze.

Holub je nadšen také lékařstvím. Popisuje americké vědce, kteří zkoumají všemožné věci, jen aby se zlepšily vidiny lidstva do budoucna, vyléčili jednu nemoc, pomohli jednomu člověku. Dokud jsou na to peníze od vlády ovšem. Vidí pacienta, kterému je odňata dolní polovina těla

¹⁰⁵ HOLUB, Miroslav. Anděl na kolečkách. *Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 81.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 82.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 11.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 76.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 46.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 62.

v zásahu, „kterého by se v Evropě sotva kdo odvážil“¹¹¹. Po uvedení povídky Nadace Marka Gablea Holub dodává „Věda může skoro všechno. Ale ne úplně všechno.“¹¹² A čtenář netuší, zda se toto vztahuje ještě na vědu v povídce, která se odehrává v roce 2048 a varuje před nebezpečím progresivního, a hlavně moc rychlého pokroku vědy, nebo zda je to další narážka na současný svět.

Ani prázdný prostor není bez člověka, a i když tam nikdo není, všechno funguje. Tlačítka, kohoutky, automaty.¹¹³ Zároveň ale lidi nevyčnívají a zároveň nevidí vyčnívajícího. Holub popisuje něco podobného jako Mucha svými Happeningy, kde si nikdo nevšiml, že lidi olizovali marmeládu z auta. Podobně si dle Holuba procházející nevšimnou bezvládného těla, pravděpodobně mrtvého, ležícího na ulici.¹¹⁴

Umění řeší Holub v sedmé kapitole. Během celé knihy jsou zmíněni vícekrát než jednou jen dva umělci: Ferlinghetti a Henry Miller. Ti jsou oba zmíněni pětkrát, což je na rozsahu 125 stran relativně vysoké číslo. S Ferlinghettim je v knize i krátký rozhovor,¹¹⁵ ale čtenář se nedozví proč je Ferlinghetti v *Andělovi na kolečkách* zmíněn víckrát. Podobně s Henry Millerem, od kterého tu máme kromě citátů také zmínky o něm. Zda se však jedná o nějaký obdiv či inspiraci se čtenář nedozví. Jediná zmínka českého umělce se týká George Voskovce neboli Jiřího Voskovce, který hraje v divadle Theatre de Lys v Greenwich Village v New Yorku, ale který je zrovna v týden Holubovi návštěvy nemocen.¹¹⁶

V sýrárně ve Wisconsinu potkal Holub dělníka mísícího těsto, který byl v pětáctyřicátém roce v Plzni a dostal tam kulku do nohy „asi šestého května“¹¹⁷. Způsob vyličení je neosobní, hovor, během něhož se toto odehrálo všední. Vyznívá to smutně, jako by Holub říkal, co víc k tomu lze říct. Při opakování formule po zvednutí telefonu: „Jak se máte? Děkuji, přímo skvěle.“¹¹⁸ se Holub přesvědčuje, že tento formální zvyk odpovědi je v neformální Americe „přímo zdrcující“.¹¹⁹ Holub se postupem času začíná cítit až mizerně při zazvonění telefonu. Na závěr dodává: „Znáte to přece, ty následky opakování příliš častého.“¹²⁰ Zda je toto narážka na

¹¹¹ HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 67.

¹¹² Tamtéž, s. 69.

¹¹³ Tamtéž, s. 43.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 34.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 96.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 107.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 87.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 85-86.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 86.

¹²⁰ Tamtéž, s. 86.

československý národ si čtenář musí rozhodnout sám. Jako Mucha při popisu české ulice v New Yorku použil méně adjektiv a hrubší nebásnická slova. Vyznění celé pasáže je nudné a frustrující jako samotné hovory na které si Holub stěžuje.

Pod New Yorkem je podle Holuba druhé město, město, kde se odehrávají věci jinak a podle kterého se občas určuje i chod toho oficiálního New Yorku, jako je pod Filadelfií, pod El Pasem i pod Ciudad Juárez druhé město drog.¹²¹ Holub komentuje, že to je „do jisté míry“¹²² všechno totéž. Podsvětí jako podsvětí. A Američan jako Američan. Ale Čechoslováci snad nejsou jako Američané. V podkapitole nazvané Twist a slezina se Holub převtělí do Aloise Jiráska a píše o moderním tanci americké mladší generace twistu v Jiráskově autorském stylu, který má Holub zjevně velice dobře nastudovaný, jelikož je to vyprávění opravdu věrohodně psané.¹²³ Příběh má tři odstavce a je zakončen anekdotou, že chlapec si při divokém tanci natrhne slezinu, která mu musí být odňata. Závěrem pasáže Holub prohlašuje: „Věřím pevně, že mládež naše, povahy jsou spíše rozvážné, podobných výstřelků dobře se bude vystříhati.“¹²⁴

I přestože Holub veskrze vyjadřuje obdiv k vědě a pokroku, materialistická společnost, kde je všeho zbytečně moc, jak lze vidět například na popisu nákupního centra Macy's,¹²⁵ ho neuchvátila. Mucha v *Černém a bílém New Yorku* zmiňuje, že s daněmi se kšeftuje v rámci darování umění, Holub souvislost s daněmi uvádí u normálního života, rodinných domů a každodenního děláni věcí, které daný člověk dané kategorie dané rasy a věku má dělat dle výkladu správné americké společnosti. Američanům nevdá dluhy na dům i nové auto každé dva roky, jelikož tím pádem platí méně na daních.¹²⁶ V porovnání s Muchou opět vidíme Holubův analytičtější styl myšlení, zatímco Mucha se opakovaně uchyluje k vysvětlení každodenní věci v rámci kultury.

Holub hojně používá seznamy a vyjmenovávání různých forem a podob dané věci. Fakta, statistiky a procenta. Opakováním stejných přídavných jmen a dalších slov je tato tendence vše řadit do seznamů či k námětově podobným slovům zvýrazněna a dokresluje atmosféru do určitého obrazu. Holub přitom volí slova, která nám hodně prozradí o popisované věci, jelikož i čtenář neznalý Ameriky si dokáže spojit pojem ‚venkovský‘, který se objevuje v jednom

¹²¹ HOLUB, Miroslav. Anděl na kolečkách. *Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 36-37.

¹²² Tamtéž, s. 37.

¹²³ TYL, Zdeněk. O jazyce literárních děl Aloise Jiráska. *Naše řeč* [online]. 1954 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4363>

¹²⁴ HOLUB, Miroslav. Anděl na kolečkách. *Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 79.

¹²⁵ Tamtéž, s. 44.

¹²⁶ Tamtéž, s. 88.

odstavci opakovaně, s určitým významem. Využívá i přesmyček stejných slov a slovních spojení. Se svým zaujetím na čísla neopomíná ani zmínku o neustálém přepočítávání stop a palců na centimetry.¹²⁷

Anděl na kolečkách je sice označován jako próza, ale je prošpikován krátkými básničkami zakomponovanými do textu. Text plynule přechází z jedné literární formy do druhé. Při poetických vsuvkách čtenář zpomalí a básnickou část vnímá jinak než prozaické statě. Tyto krátké básně mají většinou 4 až 5 řádků o 1 až 5 slovech a fungují podobně jako haiku¹²⁸. V mysli vytvářejí nezávislé obrazy, které přesto utvářejí ucelenou myšlenku, zachycující emoce či atmosféru daného okamžiku.

Holub si hraje i s rychlostí textu. V pasáži, kde mluví o zrychlující se tendenci lidí začne zkracovat slova, vyjmenovávat míhající se věci z okénka a čtenáře to nutí také zrychlovat, až se dostane k italsky vyznačené části „ten pes si packami třel hlavu, jako kdyby chtěl setřít tu bolest“¹²⁹, což v tomto okamžiku čtení může odkazovat k předchozím stránkám, kde byla řeč o psech přejetých vedle dálnice, či to jednoduše může být výjev obyčejného života toulavého psa, výjev normality uprostřed té zrychlující společnosti. Ale Holub pokračuje dál, dál vyjmenovává míhající se značky, signály, klaksony, a čtenář opět zrychluje, a do toho přijde pokračování psí tragédie „tak se válel ze strany na stranu, nárek nebylo slyšet.“¹³⁰ Toto se opakuje několikrát až na konci se čtenář dozví, že „ten pes se tam válí ještě“¹³¹, i přestože auto je již v dáli a pasažér auta i Holubova vyprávění sleduje jiné mihotající se výjevy. Kritizuje zde Holub tu osudnou rychlost, osudnou psu a možná časem i člověku? Nebo to, že si toho psa nikdo nevšimnul a člověk má tendenci ignorovat utrpení a bídu uprostřed všech krás světa?

V textu lze nalézt narážky, u kterých podobně jako u Muchy můžeme spekulovat, jak je autor myslel. Například při vyprávění, jak Holub podal ruku velrybě, se kterou si velmi vroucně potřásl rukou na konci pasáže dodává, že doufá, že se mu podaří ještě další věci, „Například nepodat někomu ruku.“¹³² Může to být narážka proti režimu v ČSSR, ale s jistotou to nevíme.

¹²⁷ HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 80.

¹²⁸ Haiku je krátký lyrický text o 5 řádcích, většinou s přírodní tematikou, který slouží jako krátký črt zachycující daný moment. Tato lyrická forma pochází z Japonska.

¹²⁹ HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 31.

¹³⁰ Tamtéž, s. 31.

¹³¹ Tamtéž, s. 32.

¹³² Tamtéž, s. 51.

Holub má tendenci neříct nic napřímo. Oproti Muchovi jsou jeho výrazy alegorické, metaforami a metonymiemi oplývající, např. rakety se „pěstují“¹³³, podobně jako pomerančovníky. Ironické vyjádření typu, že veverka a spolucestující pudly si „můžete dát opravit“¹³⁴ v jedné z ordinací podél dálnic „na místě a bez obtíží“¹³⁵. Nenajdete tu žádné sáhodlouhé popisy věci z různých úhlů, ale údernější kratší vyjádření. Zároveň Holub nadšeně líčí i delší historiky a anekdoty, např. jak americká koncepce nemožnosti dává poznat zemi téměř stejně jako co je tam vlastně možné. V Americe totiž není nemožné nic.¹³⁶

4.2.1. Recenze v dobovém tisku

K vyhledání recenzí o Holubově díle *Anděl na kolečkách* byly použity stejné prostředky jako u Muchy. Systém Ústavu pro Českou literaturu v Akademii věd České republiky našel šest relevantních výsledků. Vyhledávací hesla byla v tomto případě „Miroslav Holub“ a „Anděl na kolečkách“. V *Hostu do domu* nacházíme dva první články. První od Vladimíra Blažka, který byl externí redaktor měsíčníku *Hostu do domu* a odpovídal v něm za reportáže a kulturněpolitickou publicistiku.¹³⁷ Druhá recenze je o Holubově literárním stylu a napsal ji Oleg Sus, jenž také jako externista odpovídal v *Hostu do domu* za teorii literatury a estetiku.¹³⁸ Oleg Sus napsal i další recenzi pro *Kulturní tvorbu*. Milan Jungmann, autor čtvrté recenze, literární historik, kritik a překladatel, psal pro *Literární noviny* a stal se i jejich šéfredaktorem.¹³⁹ V *Tvaru* je novodobá recenze z roku 2003, zajímavá moderním pohledem na dílo o 40 let mladší. Autorem je Michal Bauer, literární historik, editor a básník, momentálně působící na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.¹⁴⁰

Recenze Vladimíra Blažka „Holub objevil Ameriku“ z roku 1964 v *Hostu do domu* nastoluje hned v druhém odstavci tón dalších řádků. Opětovné objevování Ameriky lze z části přičíst mystifikaci, jenž ohledně Ameriky panovala v Československu. Amerika byla v Československu „na začátku padesátých let pojímána jednostranně jako dílo a říše

¹³³ HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 13.

¹³⁴ Tamtéž, s. 21.

¹³⁵ Tamtéž, s. 21.

¹³⁶ Tamtéž, s. 12.

¹³⁷ HOST DO DOMU. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.5.2006 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=107>

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ MILAN JUNGSMANN. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 30.1.2012 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=400>

¹⁴⁰ MILAN BAUER. *Paměť národa* [online]. 10.3.2016 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1345>

démona“¹⁴¹. Holubova Amerika dle autora článku Vladimíra Blažka napravuje tyto ideologické mystifikace minulých let. Blažek dále porovnává Holubovu prózu k zapichování sond do země a odebrání vzorků tam, kde je to potřeba. Výsledkem je lepší plastické chápání západního světa. Zároveň je ale Holubova práce varování pro Evropu, jelikož Evropa je „země rozvinutých problémů“¹⁴². Je to návod, čemu se vyhnout a čemu ne.¹⁴³

Kulturní tvorba se zaměřuje na hledání mezi řádky Holubova *Anděla na kolečkách* leckdy snadno přehlédnutelnou sebekritiku a obavu o směřování lidstva jako celku do zkázy technologické a materialistické revoluce. Dále rozebírá Holubův básnický styl a jeho přenesení do prózy, z čehož vzniká unikátní Holubův literární styl. Autor článku Oleg Sus následně vyzdvihuje multifunkčnost Holubova textu a odsuzuje obrazné ztvárnění toho, kdo se zaměřuje pouze na jednu stránku textu, např. kritiku Ameriky (která právě slouží jako impuls k zamyšlení sama nad sebou). Takto jednostranně interpretovaný Holub úplně dává zaniknout geniálnosti díla, jehož hlavní myšlenka dle autora článku tkví ve faktu, že věci ovládají člověka a ne naopak, ale zároveň je to člověk, který zajišťuje, aby tyto věci fungovaly bez závad.¹⁴⁴

Milan Jungmann v *Literárních novinách* poznamenává, že Holubovy verše v próze nejsou jen „libovolné veteše zabydlené ve verších“¹⁴⁵. Holub poznává člověka této země, a tudíž *Anděl na kolečkách* není ani ledabylým cestopisem, průvodcem, ani souborem dat a statistik, ale to nejlepší z nich spojené v jedno dílo. Porovnání s Aškenazyho *Indiánským létem* vyznívá v duchu, že Aškenazy teskní ve velkoměstě po klasické přírodě, zatímco Holub uznává, že velkoměsto je ta „nová příroda“, která se mu líbí. Aškenazy a Holub se ale shodují na tom, že technika zdaleka předběhla ducha a mentální vyspělost. Stejně jako Sus v *Kulturní tvorbě* Jungmann dospívá k názoru, že Holub odsuzuje závislost na strojích a věcech, a že svou prózou nejen odsuzuje ale i varuje. Varuje před osudem moderní civilizace a tehdejší kulturou, duševně nepřizpůsobenou rychlosti technického pokroku.¹⁴⁶

Rudolf Mrázek v recenzi v *Plamenu* z roku 1963 vyzdvihuje Holubovu tvůrčí osobnost, spojení básníka a vědce, což mu umožňuje „vidět kvality materiálního bohatství a z něho plynoucí úrovně a zaměření techniky, způsobu života i životní úrovně“¹⁴⁷ a následně jak tato moderní

¹⁴¹ BLAŽEK, Vladimír. Holub objevil Ameriku. *Host do domu*. 1964 (1), s. 71.

¹⁴² Tamtéž, s. 71.

¹⁴³ Tamtéž, s. 71.

¹⁴⁴ SUS, Oleg. Reportážní básně v próze. *Kulturní tvorba*. 1963, 1 (44), s. 10.

¹⁴⁵ JUNGSMANN, Milan. Když píše reportáž básník. *Literární noviny*. 1963, 1963 (29), s. 5.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁷ MRÁZEK, Rudolf. Americký *Anděl na kolečkách*. *Plamen*. 1963, (10), s. 114-115.

civilizace funguje. Mrázek souhlasí s Holubem, že řešení však není v útěku zpět k přírodě, ale ve vyvážené bilanci lásky k technice a uvědomování si jejího nebezpečí.¹⁴⁸

V roce 2003 vyšla reportáž postavena do rámce již nového tisíciletí. Michal Bauer představuje Holuba jako člověka, jenž nemohl po únoru 1948 publikovat své básně, a tudíž začal psát tu a tam báseň, která neodporovala socialistické budovatelské tvorbě. Následoval návrat ke konkrétnosti všedních věcí, zčásti jako odpověď na předcházející vlastní tvorbu. Holub hlásal optimistický všední den, a ne chmury a existencialistické úvahy. Jako nejdůležitější myšlenku Holubova díla vypichuje Bauer postavení umění a vědy, které mají sloužit společně ke zlepšování lidstva, vedoucí jej k optimismu a humanizovat jej. Reportáž měla zobrazovat aktuální společnost a tím byla automaticky pravdivá. Napravovala lživé výpovědi předchozích let, kdy byl socialistický svět zobrazován jako svět „radosti, budování, vzájemné pomoci či štěstí“¹⁴⁹. Poté se recenze přesune do ambivalentnosti Holubova vnímání Ameriky. Fascinace versus nebezpečí. Bauer polemizuje, zda závěr musel být přidán kvůli ideologii, aby kniha prošla do tisku. Závěr je totiž místo, které zmenšuje Holubův obdiv vyjadřován technice a snižuje USA na zemi materialistickou. Bauer poznamenává, že Milan Jungmann ve své recenzi z roku 1963 tuto závěrečnou část *Anděla na kolečkách* přečetl a zpracoval do *Literárních novin* jako „impuls k chvále socialistické společnosti, protože problémy člověka dokáže údajně vyřešit jen společnost vycházející z kolektivního pojetí“¹⁵⁰.

Bauer mohl svou recenzi rozšířit o další Holubovo dílo, *Žít v New Yorku*, které vyšlo až roku 1969. Zde se Holubův obdiv přetvoří do více výhrad vůči společnosti v Československu než v USA. Stejně ho zajímá běžný Newyorčan a kulturní strana města. V roce 1970 vydává Holub *Beton*, básnickou sbírku s podtitulem *Verše z New Yorku a z Prahy*. Holub se inspiruje Jiřím Kolářem, který píše tzv. nalezené básně a koláže, což je jistý druh městské poezie, když se využívá různých nápisů, graffiti, názvů, novinových zpráv i obyčejných věcí a z těch se tvoří básně, jenž hledá nový vztah ke skutečnosti. O veškeré Holubově americky zaměřené tvorbě Bauer shrnuje, že Holubovi jde hlavně o vyjádření protikladu techniky a jednotlivých lidských osudů a o všednosti každodenního života obyvatel současného světa a světa samotného.

¹⁴⁸ MRÁZEK, Rudolf. Americký *Anděl na kolečkách*. *Plamen*. 1963, (10), s. 114-115.

¹⁴⁹ BAUER, Michal. Obraz Spojených států amerických. *Tvar*. 2003, (15), s. 6-7.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 6-7.

4.3. Žít v New Yorku

Kniha *Žít v New Yorku* je meditativní esejistická reportáž o New Yorku, o jeho obyvatelích, náladách, atmosféře a smýšlení. Ve stručnosti zde jen uvedu odlišnosti tohoto Holubova díla a celkové vyznění. Kniha *Žít v New Yorku* byla vydána roku 1969. Holub používá jako ve svých dalších knihách objektivní, satirický humor, občas zvažní a ztemní svůj pohled, ale celkové vyznění je optimistické ve prospěch civilizace.

Autor se zamýšlí nad civilizací konce 60. let, nad existencí člověka žijícím v moderním světě, což Amerika zosobňuje v nadmíře oproti Československu té doby. Základním vyústěním je poznání, že lidé „se vždy postaví tomu, co [je] přesahuje“¹⁵¹, tedy i časem civilizaci. Počátek civilizačního úsilí byla také snaha ovládnout to, co člověka přesahovalo, přírodu. Jako příklad z této knihy, který nejvíce osvětluje Holubovu myšlenku, uvedu blackout neboli zatmění světla, které se v New Yorku odehrálo 9. listopadu 1965.¹⁵² Lidé si poradili i bez civilizace, začali vymýšlet alternativy, a uvelebili se na přečkání noci se svým tzv. blackout clubem.¹⁵³ Najednou to bez civilizace šlo, když byla nouze a svým způsobem to dle Holubova líčení bylo tiché, klidné a pokojné, tak rozdílné proti New Yorku s houkajícími sirénami.

4.4. Básnická sbírka *Beton*

Tato bakalářská práce se týká literárních reportáží, a tudíž básnická sbírka *Beton*¹⁵⁴ nezapadá do této práce žánrově. I přesto si ale zaslouží zmínku, jelikož se jedná o další knihu Miroslava Holuba zabývající se USA. Je to poslední kniha vydaná před autorovou nedobrovolnou pauzou od publikování pod svým vlastním jménem. Vychází roku 1970. Podtitul *Betonu* zní *Verše z New Yorku a z Prahy*. Pojednává o životě moderního člověka ve světě techniky, občas zabrousí až do futuristických fantazijních vizí, které jsou o poznání temnější než *Anděl na kolečkách*.

Nachází inspiraci opět ve všedním životě, lidech kolem sebe, nápisech na zdech, reklamních poutačích, ulicích i nádechu měst. I zde využívá Holub svých technických a literárních znalostí. Stylisticky jsou básně velmi podobné Holubově próze v *Andělovi na kolečkách*. Opakující se

¹⁵¹ HOLUB, Miroslav. *Žít v New Yorku. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 293.

¹⁵² DAUGHERTY, Greg. When New York City Lost Power in 1965, Radio Saved the Day. *Smithsonian.com* [online]. 9. 11. 2015. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/history/new-york-city-lost-power-radio-saved-day-180957194/>

¹⁵³ HOLUB, Miroslav. *Žít v New Yorku. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, s. 154.

¹⁵⁴ HOLUB, Miroslav. *Beton*. V Brumovicích: Carpe diem, 2014. ISBN 978-80-7487-071-2.

slova, hraje si se slovy a přesmyčkami. Oproti *Andělovi na kolečkách* je zde více kontrastů a paradoxů. Výjevy, které popisuje, nejsou tak jasně čitelné a pochopitelné. Temnější naladění se promítá i do finálního vyznění celé sbírky a výrazů děsu, jenž jí protkávají: svět se pomalu stává méně a méně lidským, a to je děsivé.

Závěr

Cílem této práce je analýza literárních reportáží *Anděl na kolečkách* (1963) od Miroslava Holuba a *Černý a bílý New York* (1965) od Jiřího Muchy a průzkum jejich recepce v dobových periodikách.

Jiřího Muchu a Miroslava Holuba inspirovaly k sepsání literárních reportáží jejich cesty po Spojených státech amerických během šedesátých let 20. století. Na počátku šedesátých let dovozovala uvolněnější politická situace v Československu rozkvět kulturní sféry. Po XII. sjezdu KSČ v roce 1962 se naplno projevil doprovodný jev uvolnění po tzv. druhé vlně kritiky stalinismu, a to zájem o věci veřejné a diskuze o aktuálních problémech, což podpořilo i vývoj československé literární reportáže. Tomuto rozvoji napomohla možnost publikovat tyto literární reportáže nejen v časopisech a týdenících, ale také v edici *Život kolem nás*, vydávanou nakladatelstvím Československý spisovatel. Literární reportáž je text na pomezí publicistiky a beletrie, který pracuje s reálnými informacemi a fakty, ale využívá k jejich sdělení umělecké prostředky. Autor je většinou přítomen v roli vypravěče, a i přes subjektivní povahu takového textu by se autor měl snažit o věcnost, přesnost, nezaujatost a důraz na detail. Cílem literární reportáže je obohatit čtenáře víc než jen o osobní zkušenosti a emoce.

Jiří Mucha byl světoběžník s hlubokou znalostí mnoha zemí, měst i kultur. Za druhé světové války působil jako válečný reportér, ale psal i kulturně zaměřené články. Jeho knihy se většinou věnují válečnému nebo cestovatelskému tématu. Muchův způsob psaní je založený na srovnávání zemí a zkušeností a odkazech ke kulturní sféře. V *Černém a bílém New Yorku* se zaměřuje zejména na kulturu americké společnosti. Muchova literární reportáž je plná detailů, vjemů a přirovnání, které zvýrazňují protiklady newyorské společnosti, New Yorku samotného a americké kultury. Všechny tyto aspekty jsou téměř nepřetržitě porovnávány s jinými státy, společnostmi a mezi sebou navzájem. Díky své životní zkušenosti reportéra a umělce pronikl Mucha do odlišných situací než Miroslav Holub. Mucha se pohybuje v undergroundu a v kulturní sféře. Využívá literárních prostředků k zobrazení chaosu a emocí a z konkrétních setkání a situací splétá abstraktní motivy, v nichž polemizuje nad existencí všeho.

Miroslav Holub byl význačným vědcem a zároveň významným básníkem a prozaikem. Spojené státy americké neznal tak důvěrně jako Mucha, který tam dokonce žil se svým otcem Alfonsem Muchou. Holub v USA také žil, ale až po vydání literární reportáže *Anděl na kolečkách*. Jeho umělecká tvorba je značně ovlivněna jeho vědeckou kariérou. Díla Miroslava Holuba mají sice

lyrický styl, ale fascinují ho statistiky a čísla a často jich využívá k vysvětlení každodenních souvislostí. Jeho racionální povaha a předchozí neznalost USA mu pomohly se odpojit od popisovaného místa či emoce, a tudíž se Holub zdá být objektivnějším než Jiří Mucha. Holub se jako vědec zajímá především o techniku, pokrok, lékařství a statistiky než o kulturu. Avšak cituje jak vědce, tak umělce. Jeho sloh je plný lyrických popisů, básnických obrátů, a dokonce krátkých veršů. Také oproti Muchovi více pracuje s textem, hraje si se slovy, seznamy, statistikami a přesmyčkami. Využívá kratší a delší slova k zrychlení akce a vytvoření napětí nebo naopak zpomalení a zamyšlení.

Oproti *Černému a bílému New Yorku* je *Anděl na kolečkách* jasnější a logičtější zčásti díky vnitřní struktuře, která v Muchově *Černém a bílém New Yorku* není tak propracovaná, ale zároveň také slohem. Holub používá trefnější stručnější popisy, zatímco Mucha má tendenci se rozpovídat a vytvářet chaotické víry vjemů. Jak již bylo řečeno Mucha se soustředí spíše na kulturu americké společnosti, zatímco Holub obdivuje spíše vědu, pokrok a každodenní fungování americké společnosti.

Obě reportáže byly v dobovém tisku veskrze kladně přijaty. Muchovi je vytýkána volná návaznost knihy, která tříští myšlenky a nádech odvozenosti, kdy si čtenář může připadat oproti autorovi neznale a hloupě. Je však chválen za promyšlenost přirovnání a vytýkání kontrastů mezi USA a Československem. Holub je zase vyzdvihován za propojení cestopisných a statistických informací. Zároveň je *Anděl na kolečkách* oceňován jako varování před moc rychlým pokrokem techniky a materialismu.

Černý a bílý New York i *Anděl na kolečkách* jsou dvě odlišná, ale přesto si podobná díla. Holub ve Spojených státech amerických najde rozčarování z materialisticky zaměřené společnosti, ale zároveň obdivuje vědu a pokrok, zatímco Mucha najde změněnou Ameriku z dob svého mládí, krásnou ve své ošklivosti a nedokonalosti. I když každý autor představuje Spojené státy americké svým specifickým autorským stylem a životním zaujetím, obě díla poskytují komplexní průřez americkou společností šedesátých let.

Summary

The goal of this thesis is the analysis of the literary reportages *Anděl na kolečkách* (1963) by Miroslav Holub and *Černý a bílý New York* (1965) by Jiří Mucha and an investigation of their reception in contemporary journals.

Jiří Mucha and Miroslav Holub were inspired by their travels in the United States of America during the sixties of the 20th century. At the beginning of the sixties, the more relaxed political situation in Czechoslovakia allowed the cultural scene to flourish. After the XII. plenum of the Communist Party of Czechoslovakia an accompanying phenomenon of the easing caused by the so-called second wave of Stalin critique manifested itself clearly through a general interest in public affairs and discussions of contemporary problems. The further development of Czechoslovakian literary reportages was helped by that interest and by the possibility of publishing reportages not only in journals but also in a special literary series called *Život kolem nás* (Life Around Us) by the publishing house Československý spisovatel. Literary reportages are on the verge of journalism and fiction, and work with true information and facts. The author is usually present in the text as its narrator, but even though this hinders a subjective point of view, the author should aim for factuality, accuracy, objectivity and an attention to detail. The goal of literary reportages is to enrich the reader with more than just personal experiences and impressions.

Jiří Mucha was mainly a globetrotter, therefore had deep knowledge of many countries, cities and cultures. He worked as a war reporter during World War II, but he also wrote about culture. His books are usually war or travel themed, and his writing style is based on comparisons and references to the cultural sphere. Jiří Mucha focuses on American culture and everyday life. His literary reportage is overfilled with details and impressions. As the name *Černý a bílý New York* (Black and White New York) suggests, it is full of contrasting images. He masterfully uses linguistic means to portray the chaos of New York. Thanks to his work as a war journalist and artist, he manages to slip into different situations in comparison to Miroslav Holub. Mucha moves among the alternative scene of New York and in the official cultural sphere. From various meetings he weaves together abstract motifs in which he ponders the existence of everything.

Miroslav Holub was primarily a scientist. Holub didn't have as thorough knowledge of the USA as Jiří Mucha, who lived in the United States of America with his father, Alfons Mucha. Holub

also lived in the US, but only after he had published his literary reportage *Anděl na kolečkách*. His literary work is influenced by his career in science, but it is also lyrical as he was a famous poet. Miroslav Holub used a lot of statistical comparisons and with the help of numbers generally explained various everyday matters. His rational mind detaches itself from places and impressions and thus he is more objective than Mucha. As a scientist, Miroslav Holub is interested in technology, medicine and statistics rather than culture. He quotes scientists as well as artists. His poetic side shows in the way he fills his work with short poems and lyrical descriptions. He works with the text and its flow, with adjectives, specific lists of things and anagrams. In comparison to *Černý a bílý New York*, *Anděl na kolečkách* is clearer and more logical.

Both reportages were generally well received by contemporary journals. Mucha's text is criticised for its loose structure and the overgeneralised connotations that can make the reader feel dumb and not knowledgeable enough. The text is praised for its colourful and well thought through contrasts between the US and Czechoslovakia. Holub's text is praised for the combining of statistical and travel information and that it can serve as a warning against technology that evolves too fast and a materialistic society.

Černý a bílý New York and *Anděl na kolečkách* are two different, but at the same time similar works of literature. Holub finds himself disillusioned by the materialistic American society, but he also admires American technology and progress. Mucha finds a greatly changed America to the time of his youth, but also spots its beauty in its ugliness and imperfection. Even though both authors introduce the United States of America in their own specific authorial styles, both literary reportages provide a complex cross-section of American society in the sixties.

Použitá literatura

BAUER, Michal. Obraz Spojených států amerických. *Tvar*. 2003, (15), s. 6-7.

BEDNÁŘ, Marek. Nabídka aut v ČSSR před rokem 1989: k máni bylo vše, alespoň na oko. *Auto Forum* [online]. 13.4.2016. [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.autoforum.cz/fascinace/zapadni-auta-v-cssr-projdete-si-ceske-katalogy-desitek-modelu-x/>

BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3318-3.

BESHIROVÁ IDRIS, Esther. *Současná literární reportáž a její vývoj v České republice, Polsku a Francii*. Praha, 2019. 100 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

BLAŽEK, Vladimír. Holub objevil Ameriku. *Host do domu*. 1964 (1), s. 71.

ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 3.2.2018 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1635>

DAUGHERTY, Greg. When New York City Lost Power in 1965, Radio Saved the Day. *Smithsonian.com* [online]. 9. 11. 2015 [cit. 2019-07-26]. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/history/new-york-city-lost-power-radio-saved-day-180957194/>

DENEMARKOVÁ, Radka. *Zlatá šedesátá: česká literatura a společnost v letech tání, kolotání a ... zklamání: materiály z konference pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR 16.-18. června 1999 v Praze*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2000. Edice K (Ústav pro českou literaturu AV ČR). ISBN 80-85778-27-0.

HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách. Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, 7-145 s. ISBN 80-86362-37-x.

HOLUB, Miroslav. *Beton*. V Brumovicích: Carpe diem, 2014. ISBN 978-80-7487-071-2.

HOLUB, Miroslav. Žít v New Yorku. *Cestopisné prózy*. V Brumovicích: Carpe diem, 2003, 129–293 s. ISBN 80-86362-37-x.

HOST DO DOMU. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.5.2006 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=107>

HRC STAFF. LGBT History Month: The 1950s and the Roots of LGBT Politics. *Human Rights Campaign* [online]. 10.10.2014 [cit. 2019-07-22]. Dostupné z: <https://www.hrc.org/blog/lgbt-history-month-the-1950s-and-the-roots-of-lgbt-politics>

Irena Zítková. *Legie – databáze knih Fantasy a Sci-fi* [online]. [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/4914-irena-zitkova>

JANOŮŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3.

Jiří MUCHA. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.10.2006 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=816>

Jiří OPELÍK. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2.11.2007 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=529>

JUNGMAN, Milan. Když píše reportáž básník. *Literární noviny*. 1963, 1963(29), s. 5.

KULTURA. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 31.5.2006 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=126>

LUSTIGOVÁ, Martina. Nabídka aut v ČSSR před rokem 1989: k mání bylo vše, alespoň na oko. *Radio Praha* [online]. 12.11.2006 [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/byla-sedesata-leta-zlata>

Milan BAUER. *Paměť národa* [online]. 10.3.2016 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1345>

Milan JUNGMANN. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 30.1.2012 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=400>

Miroslav HOLUB. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 20.2.2007 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1023>

MRÁZEK, Rudolf. Americký Anděl na kolečkách. *Plamen*. 1963, (10), s. 114-115.

MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1965.

OPELÍK, Jiří. Šťastná Amerika. *Literární noviny*. 1965, (51/52), s. 3.

OSVALDOVÁ, Barbora, Radim KOPÁČ, Alice NĚMCOVÁ TEJKALOVÁ a Karel CUDLÍN. *O reportáži, o reportérech*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1781-7.

PANORAMA. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 28.1.2015 [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1827>

PLESKOTOVÁ, Petra. Místo názoru – jen vědomost. *Plamen*. 1966, (1), s. 159-160.

SUS, Oleg. Reportážní básně v próze. *Kulturní tvorba*. 1963, 1(44), s. 10.

TYL, Zdeněk. O jazyce literárních děl Aloise Jiráska. *Naše řeč* [online]. 1954 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4363>

ZÍTKOVÁ, Irena. Muchův Černý a bílý New York. *Nové knihy*. 1965, (47), s. 1.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK	
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Linda Kubová	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2017/2018	
E-mail diplomantky/diplomanta: Linda.kubova@gmail.com	
Studijní obor/forma studia: Mediální studia (kombinovaná)	
Předpokládaný název práce v češtině: Literární reportáže Miroslava Holuba a Jiřího Muchy inspirované cestami po USA v 60. letech 20. století	
Předpokládaný název práce v angličtině: Literary reportage of Miroslav Holub and Jiří Mucha inspired by their travels in the USA in the 60's of the 20th century	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: <i>ZS 2012/2013</i>): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí) LS 2017/2018	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Cílem této bakalářské práce bude zachytit kulturní rozdíly v literárních reportážích vnímané Jiřím Muchou a Miroslavem Holubem mezi USA a ČSSR v 60. letech 20. století a celkově zanalyzovat díla těchto dvou autorů zabývající se tematikou USA. Současně bude autorka zkoumat recepci těchto děl v dobových periodikách. Anděl na kolečkách původně vycházel na pokračování v časopise Kultura 62. Recenze a ohlasy těchto literárních reportáží byly publikovány v Literárních novinách, Plamenu, Květnu a v Hostu do domu. 60. léta jsou plné zvrátů a změn (kulturních i politických) jak v USA tak ve vlasti obou autorů a tudíž tyto díla autorka zasadí do kulturního kontextu doby.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Obsah Úvod 1. Kontext kulturního vývoje	

V první kapitole nastíním kulturní atmosféru, která utvářela podhoubí pro vznik těchto textů se zaměřením na Československou socialistickou republiku.

2. Literární reportáž

Pojem, vývoj a charakteristika.

3. O autorech Jiřím Muchovi a Miroslavu Holubovi

Život, dílo a cestovatelské zkušenosti obou autorů.

4. Analýza děl

V závěrečné kapitole se budu věnovat dílům Miroslava Holuba a Jiřího Muchy, které se inspirovaly Spojenými státy americkými v 60. letech.

- Anděl na kolečkách – Miroslav Holub
- Černý a bílý New York – Jiří Mucha
- Básnická sbírka Beton – Miroslav Holub
- Žít v New Yorku – Miroslav Holub

Závěr

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Noviny a časopisy 60. let – Kultura 62, Literární noviny, Plamen, Květen, Host do domu

Knihy - Anděl na kolečkách, Černá a bílý New York, Beton, Žít v New Yorku

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Literární a publicistická analýza vybraných děl a periodik.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKÁ a Lucie ZAKOPALOVÁ. *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3282-7.

Tato publikace obsahuje teoretické znalosti o literární reportáži. V druhé části se zaměřuje na reportáže jako takové, a ve třetí části píše reportéři o svých vlastních zkušenostech s psaním reportáží.

HOLUB, Miroslav. *Anděl na kolečkách*. Praha: Československý spisovatel, 1964.

Jeden z dvou hlavních zkoumaných textů inspirované cestami Miroslava Holuba po USA. Kniha obsahuje soubor reportáží věnující se různým aspektům života v Americe.

JANOŮŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945 – 1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

Tato publikace je jeden z nejuznávanějších souhrnů české literatury, ze které budu čerpat informace o životech a díle autorů Jiřím Muchovi a Miroslavu Holubovi.

MUCHA, Jiří. *Černý a bílý New York*. Praha: Eminent, 2002. ISBN 80-7281-100-2.

Druhý hlavní zkoumaný text o cestách Jiřího Muchy inspirované cestami po USA v 60. letech 20. století a zároveň i jeho pobytem v USA s otcem Alfonsem Muchou.

OSVALDOVÁ, Barbora, Radim KOPÁČ, Alice NĚMCOVÁ TEJKALOVÁ a Karel CUDLÍN. *O reportáži, o reportérech*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1781-7.

Kolektiv autorů zde prezentuje své práce o reportérech a reportážích. Kniha obsahuje klíčové pojmy k tématu mé práce.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

BÍLÁ, Kristina. *Životopisná studie Jiřího Muchy a jeho žurnalistická tvorba v předválečných, válečných a poválečných letech* [online]. 2014 [cit. 2017-05-24]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/126157>. Vedoucí práce Barbara Köpplová.

JONÁK, Jiří. *Jiří Mucha. Portrét autora* [online]. 2008 [cit. 2017-05-24]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/149295>

Datum / Podpis studenta/ky

24.5.2017

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

.....
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT** DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUCÍ PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.